

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 2 | 2007

The logo for Norsk Forbund for Utviklingshemmede (nfu) is displayed in white lowercase letters on an orange square background.

Familie i fritt fall	s. 6
Mer tid på videregående	s. 11
Omstridt prosjekt i Trondheim	s. 16
For en kulturopplevelse!	s. 24

Informasjon

I fjor var det skole og opplæring – i år er det bolig som står på dagsorden på NFUs årlige landsdekkende konferanse. I dagene 12. og 13. november i år setter vi søkelyset på forskjellige boformer og ulike måter å organisere tjenester på som passer den enkelte best. NFU ønsker personer med utviklingshemning, pårørende, hjelpeverger, politikere, kommunale ledere, planleggere og tjenesteytere velkommen til boligkonferansen som finner sted på Quality Airport Hotell, Gardermoen. Mer informasjon og påmeldingsskjema kommer i neste utgave av Samfunn for alle. Sett av 12. og 13. november – allerede nå!

VIBEKE SEIM-HAUGEN
GENERALSEKRETÆR

ART

ART er en forkortelse for Aggression Replacement Training – og er et av de få som både brukes på mennesker med og uten utviklingshemning. Med dette verktøyet tas det sikte på å lære folk sosial kompetanse. I de situasjonen hvor programmet er evaluert ser det ut til å gi gode resultater. Interesserte kan lese mer på NFU Rogaland fylkeslags nettsider.

Samfunn for alle

Medlemsblad for
Norsk Forbund
for Utviklingshemmede

Seks utgivelser per år.
Årsabonnement: 400,- kroner

ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
Helene Holand
helene@nfunorge.org

Journalist:
Bitten Munthe-Kaas
bittenmk@yahoo.com
Telefon: 928 36 809

Tilrettelegger lettlest stoff:
Kari Bue
kari@nfunorge

Adresse:
Samfunn for Alle, NFU
Postboks 8953 Youngstorget
0028 Oslo
Sentralbord: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org

Annonseakkvisitør: AMN A/S
Postboks 24, 3340 Åmot
Telefon: 32 78 17 50

Forsidefoto:
Bitten Munthe-Kaas

Layout: Hvarings as : Anne Berit
Trykk: Allservice as

Utgivelse 3 - 2007
kommer 19. juni
Frist for saker er 8. mai
Annonsefrist 22. mai

A/s Follo Truckutleie
Postboks 573, 1401 Ski
Salg og utleie av:
Søppelcontainere, lagercontainere
Regnbuens gjenvinningsanlegg på Langhus
Mottak av: Papp, papir, glass, trevirke, og jern
Tlf. 64 86 31 03-Fax. 64 86 32 95

Norlandia
Grand Ocean Hotell
&
Norlandia Horten Catering
*Ditt naturlige valg til enhver anledning
Vi leverer mat du garantert blir fornøyd med*
Du finner oss i Jernbanegt. 1,
3187 Horten
Tlf. 33 04 25 90 Faks. 33 04 51 03

Innhold

- 4** Gjennomslag på Stortinget
- 5** Forbundslederen har ordet
- 6** Familie i fritt fall
- 11** Mer tid på videregående skole
- 15** Familienettet
- 16** Omstridt prosjekt i Trondheim
- 24** For en kulturopplevelse!
- 26** Gratulerer Bømlo!
- 27** Brukerne tapte i Gulen
- 28** Fra konflikt til mestring
- 30** Leserinnlegg
- 31** Aleneforeldre
- 32** FN-konvensjonen
- 35** NAKU
- 36** Annonser
- 44** NFU-butikken
- 47** Kontakt oss
- 48** Bli-kjent-kurs

SAFO-koordinator

Bettina Thorvik i NFUs internasjonale avdeling, har fått jobben som SAFO-koordinator etter Geir Smeby, som har begynt som direktør i Special Olympics Norge. Her er Bettina forevigeget på sin siste bistandsreise til Afrika – sammen med Lillian Mariga.

(Fotos: Alf Anvedsen)

Permisjon

Frode Bohlin har søkt og fått innvilget permisjon fra sin stilling som informasjonsmedarbeider i NFU i et år for å arbeide hos fylkesmannen i Østfold.

Gjennomslag på Stortinget

Stortinget har vedtatt å be regjeringen om å utarbeide en ordning som betyr at en familie kan beholde omsorgslønn og andre økonomiske tilskudd i inntil tre måneder etter at et barn med funksjonshemming dør.

Etter at saken ble drøftet og vedtatt på NFUs landsmøte i fjor, tok forbundsleder Helene Holand den opp med Laila Dāvøy (KrF), som var saksordfører for Omsorgsmeldinga. Det økonomiske uføret foreldre opplever i denne sammenheng fikk også bred omtale i Samfunn for alle (1/07) – der Dāvøy også lovet å ta den opp politisk.

Et annet av NFUs innspill som fikk gjennomslag i kjølvannet av behandlingen av St.meld. nr. 25 (2005-2006) ”Mestring, muligheter og mening”, var behovet for styrket rettsikkerhet. Komiteen har påpekt at rettsikkerheten og levekårene til mennesker med utviklingshemning må gjennomgås. I likhet med NFU etterlyser flertallet høringsnotatet som Regjeringen har varslet om utvidet rett til å få praktisk

bistand helt eller delvis organisert som brukerstyrt personlig assistanse (BPA).

Resultatet av denne stortingsbehandlingen er også at regjeringen skal lage en håndbok for tjenestemottaker og familie/pårørende. Flertallet i Helse- og omsorgskomiteen mener at kommunene i tillegg skal utarbeide en egen forpliktende serviceerklæring som beskriver hva som kan forventes av tjenestene lokalt.

Livstro

Komiteens flertall understreker dessuten at mennesker med utviklingshemning må sikres rett til å kunne utøve sin tro eller sitt livssyn. De understreker at det er tjenesteyterne sammen med tjenestemottakeren og hans eller hennes nærmeste som har ansvar for å legge til rette for tros- og livssynsutfoldelse. Dette skal nedfelles i individuell plan – på samme måte som andre viktige livsområder.

Ny videreutdanning

Helse- og sosialsektoren er preget av stadig større utfordringer og krav til tverrfaglig samarbeid. Reformen som Ny Arbeids- og Velferdsforvaltning er bare et eksempel på det. Videreutdanningen i integrert juss ved Avdeling for helse- og sosialfag ved Høgskolen i Sør-Trøndelag er utviklet for å møte denne utviklingen.

Dette deltidsstudiet skiller seg fra tradisjonell høgskoleundervisning ved at jussen ses i sammenheng med andre fag innen helse- og sosialfeltet. Her er faget integrert med andre – for eksempel helse- og sosialpolitikk og alternativer til bruk av makt og tvang overfor mennesker med utviklingshemning.

Utdanningen består av syv moduler som alle avsluttes med eksamen. Den ”røde tråden” i alle er å tilføre studentene

størst mulig juridisk innsikt. Med unntak av modul 1 og 7 kan de selv velge modulene de trenger. De som fullfører alle, vil være godt kvalifisert for å kunne fungere som fagjuridisk konsulent innen de temaer som er gjennomgått. Studentene må imidlertid gjennomføre og bestå samtlige moduler for å oppnå en helhetlig kompetanse i integrert juss.

Studiet gir 80 studiepoeng. Det er øremerket helse- og sosialarbeidere og andre relevante faggrupper med bachelor eller tilsvarende utdanningsbakgrunn. Ulike fagpersoner fra NAV-systemet kan også søke. Videreutdanningen i integrert juss ble godkjent i fjor høst. Det første studentkullet er i gang med sitt første semester.

Mer informasjon på www.ahs.hist.no/evu/index.html

Mot en ny vår

Nå er det vår og årsmøtetid.

Landsstyrets medlemmer og undertegnede er privilegerte som får anledning til å reise rundt og besøke mange av fylkesårsmøtene. Jeg har også fått invitasjon til noen lokallag. Dette er viktige møteplasser i vår organisasjonsbygging. Det er så mye vi ønsker å gjøre noe med, så mye vi ønsker å forandre. Skal vi lykkes, må vi stå sammen og støtte hverandre. Vi har mange ressurser og mye å bygge på. Utfordringen blir å utnytte hverandres styrke. Selv om det skjer mye ute som vi sentralt ikke hører om, blir jeg alltid overveldet når jeg reiser rundt og får se og høre om hvor mye aktivitet det er i NFU.

En forutsetning for å dra lasset sammen er at vi snakker sammen. En forutsetning for å skape endringer i samfunnet er at vi greier å formidle vårt syn. Det krever god kommunikasjon. Landsstyret drøftet NFUs nye kommunikasjonsstrategi med fylkesleiderne på samlingen i januar. Den er nå

ferdig behandlet i landsstyret, og vi må alle ta den i bruk. I strategien beskrives både den interne og den eksterne kommunikasjonen. Landsstyret vil nå styrke den interne kommunikasjonen. Vi ønsker å minske avstanden fra ”bunn til topp” i organisasjonen og bedre informasjonsflyten.

Et virkemiddel for å bedre kommunikasjonen internt er at vi møtes på årsmøter, kurs og seminarer. Landsstyret vil også denne perioden strekke seg langt for å takke ja til interne oppdrag i organisasjonen. Vi ønsker i tillegg å legge til rette for at ansatte i sekretariatet kan bidra med sin kunnskap – også ute. Juristene våre reiser allerede en del, holder foredrag og deltar på møter.

Landsstyret har hatt en total gjennomgang av ressursene i sekretariatet og har vedtatt å omdisponere stillingen som leder av internasjonal avdeling til spesialrådgiver. Hensikten med denne stillingen er å styrke NFUs interessepolitiske arbeid både i Norge, i Europa

og globalt. Spesialrådgiveren skal følge opp arbeidet med den nye FN-konvensjonen for funksjonshemmede, arbeidet i Inclusion Europe og Inclusion International – vår verdensomfattende paraplyorganisasjon. I tillegg får han ansvar for å jobbe inn mot lokal- og fylkeslag med motivasjonsarbeid knyttet til mobilisering og interessepolitisk arbeid. Det er et mål at spesialrådgiveren skal besøke alle lokal- og fylkeslag.

Vi ønsker kontakt og dialog om hvilke utfordringer og muligheter dere ser i deres respektive lokal- og fylkeslag og hvilke konkrete oppgaver dere mener at vi sammen skal følge opp. Landsstyret håper at dette vil innebære en styrking både av organisasjonen internt og skape en forskjell i vårt interessepolitiske arbeid.

Lykke til videre, til oss alle sammen!

Advokat Petter Kramås

ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER & CO

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede: Sosial- og helsetjenester, trygd, spesialundervisning, erstatning, arbeidsrett, arv og testament mv.

Besøk oss på våre nettsider - www.hestenesdramer.no

Her finner du også nyttig informasjon, artikler og lenker.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende samtale – eller send oss et brev eller en mail!
Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag. Vi kan søke om fri retts hjelp for deg.

HOVEDKONTOR: Møllergaten 4, 0179 Oslo, telefon 24 14 53 50
FILIAL I SON / AKERSHUS: Storgaten 54, 1555 Son, telefon 64 95 04 13
petter.kramaas@hestenesdramer.no

Vårt føste møte med Karin og Nils Jacobsen skjedde i forbindelse med et av Jonas Nicolais mange opphold på intensivavdelingen ved Haugesund sykehus.

Familie i fritt fall

Oktober 2007

TEKST OG FOTOS: BITTEN MUNTHE-KAAS

I et hus i Haugesund bor Jonas Nicolai med mamma, pappa og to søstre på ni og seks år. Den vesle gutten har et sjeldent syndrom som betyr at han ikke vil leve så lenge. Han er hundre prosent pleietrengende – og trenger tilsyn døgnet rundt.

Vi har skrevet om Jonas Nicolai og familien hans i Samfunn for alle tidligere, første gang for fire måneder siden (nr. 5/06). Den gangen møtte vi den vesle gutten på intensivavdelingen på Haugesund sykehus etter et livstruende epilepsianfall. Foreldrene har for lengst

glemt hvor mange ganger han har vært der. Dette er til gjengjeld det eneste stedet der de føler seg trygge på at sønnen får den medisinske oppfølgingen han trenger.

Etter over to år med et papirvedtak på 60 timer avlastning pr. måned uten at Haugesund kommune fant noen som ville ta jobben, var familien på det nærmeste konkurs. Før Jonas Nicolai ble født, var pappa Nils selvstendig næringsdrivende. Den tunge omsorgssituasjonen hjemme tvang ham til å takke nei til oppdrag. Ettersom familien bare har bodd i Haugesund i noen få år, har de et lite sosialt nettverk og få

barnevakter de kan ty til. Kommunen ga foreldrene tilbud om avlastning på det kommunale avlastningshjemmet, noe de har takket nei til. Den ene gangen Jonas Nicolai var der, ble han sendt til sykehuset av ansatte som ikke følte seg kompetente til å ivareta hans omfattende og medisinsk sett krevende pleiebehov.

Da Samfunn for alle møtte familien Jacobsen for fire måneder siden, skrantet forholdet mellom foreldrene etter lang tids døgkontinuerlig pleiebelastning, en svært problematisk økonomi og kronisk dårlig samvittighet for sitt manglende overskudd til de to

døtrene. De to jentene var også slitne av å bli satt i skyggen av lillebrorens behov. Familien var fortsatt uten ansvarsgruppe. Arbeidet med individuell plan var heller ikke satt på dagsorden. Foreldrene hadde forgjeves søkt om økonomisk kompensasjon i form av omsorgslønn for de til sammen 580 timene de skulle ha hatt avlastning og selv hadde måttet gi sønnen omsorg. Kommunen avsto søknaden med hen-

visning til at sosialtjenesteloven ikke gir hjemmel for det.

Lys i mørket

Like før SFA 5/06 gikk i trykken i slutten av november i fjor, dukket det plutselig opp et ektepar på arenaen med lang erfaring fra arbeid med funksjonshemmede med store og sammensatte behov. De to sa seg villige til å være avlastere for foreldrene til

Jonas Nicolai. Omtrent samtidig fikk de beskjed om at det skulle etableres en ansvarsgruppe og at arbeidet med individuell plan skulle startes opp. Selv om de fleste av familiens problemer fortsatt var uløste og bunken av ubetalte regninger bare vokste, hadde både foreldrene og støttespillerne rundt familien fått et ørlite håp om at det verste var over.

Fire måneder senere

Jonas Nicolai bodde fortsatt i huset i Haugesund da vi besøkte ham for andre gang, i midten av mars. Toåringen hadde vokst på seg både flere kilo og centimetre siden sist, til tross for uttallige infeksjoner, svære epilepsianfall og diverse sykehusinnleggelser. Denne gangen satt han våken og tilsynelatende fornøyd i stolen sin hjemme.

Det samme kan ikke sies om hans foreldre. Nils og Karin Jacobsen har mistet all tro, all kraft, alt overskudd og alle illusjoner om hva et offentlig hjelpeapparat i et velferdssamfunn anno 2007 kan bidra med for en familie i krise.

Like etter at vi møtte familien Jacobsen i oktober i fjor startet foreldrene i god

tro prosessen med å bygge om huset med tanke på minstemanns behov. Etter uttallige og stadig tyngre løft og bæring på veslegutten, har mamma Karin begynt å få problemer med ryggen. Det enkleste og beste for hele familien ville vært å utvide huset med en egen tilrettelagt enhet for Jonas Nicolai. Men kommunen vendte tomme ned for en slik løsning. Begrunnelsen fra boligkontoret var følgende: Husbanken gir bare tilskudd til ombygging og ikke til nytt påbygg når det skal tilrettelegges for funksjonshemmede.

Familien fikk et tilbud på ombyggingsprosjektet med startpris på 1,5 millioner fra en lokal entreprenør. Et utopisk beløp med deres kritiske

økonomi. Med dette som utgangspunkt gikk Nils Jacobsen likevel i gang og la ned mange timers egeninnsats for å gjøre kjelleren beboelig for seg, kona og de to døtrene for en billigst mulig penge. Når det var gjort, ville han starte den omfattende tilretteleggingen av første etasje.

Bil uten motor

Men selv om Husbanken gir tilskudd til ombygging, betyr ikke det at foreldre som vil tilrettelegge for barn med funksjonshemming, slipper utgifter av den grunn. Selv om Jonas Nicolai får alle hjelpemidler han trenger til låns fra hjelpemiddelsentralen, må foreldrene selv betale store investeringer som må til for at de skal kunne monteres. Stikkord: Installering av stendere i tak til løftehjelpe midler, rørleggerarbeid før vask og handikaptoalett kan monteres, klargjøring for rullestolheis fra første etasje til kjelleren der resten av familien skal bo osv. Husbanken stilte på toppen av det hele krav om at alle rom i huset skal gjøres tilgjengelige for rullestol. Det gjelder til og med vaskerommet i kjelleren, som det er liten grunn til at Jonas Nicolai vil frekventere. Og som om ikke det er nok: Foreldrene kan få et tilskudd på 20 000 kroner til å fjerne dørterskler i huset, som aldri har vært der.

For en familie på konkursens rand er et slikt "tilbud" fra det offentlige det samme som å få tildelt en bil – uten motor. Konsekvens: Familien Jacobsen har ikke råd til å tilrettelegge med tanke på behovet til Jonas Nicolai.

Jonas Nicolai i stolen sin hjemme

Da vi var på besøk var ombyggingarbeidet stoppet. Manglende tilgjengelighet i første etasje og den påbegynte kjelleren som ikke kan brukes til noe, gjør at behovet for en ombygging er blitt enda mer prekær. Hvis det verste skulle skje, og familien må selge huset, vil de få en lav takst og dermed påføres ytterligere tap økonomisk. Foreldrene frykter og tror at det vil skje den dagen Jonas Nicolai ikke lever lenger. Da regner de med at Namsmannen vil stå på døra.

Friplassen

På den nyetablerte ansvarsgruppens første møte i november i fjor, fikk foreldrene vite at friplass for de to døtrene i SFO og barnehage var en formalitet. Deres etter hvert inngrudde skepsis til løfter fra kommunen gjorde at de valgte å ikke søke plass for den eldste datteren i SFO. Det tok ikke lang tid før regningene for barnehageplassen begynte å strømme på. Da vi besøkte familien i mars var de med renters rente kommet opp i over 12 500 kroner.

Har mistet håpet

Alle er enige om at tilbudet Jonas Nicolai får i barnehagen er bra, og at de to avlasterne gjør en fantastisk jobb for familien. De har også passet de to jentene et par ganger for å gi foreldrene et lite puste-rom. Foreldrene går likevel på tå hev – både i angst for at de to av-

lasterne skal bli syke eller ikke orke det tunge pleiansvaret.

Pappa Nils fikk seg jobb etter jul som vaktmester i 50 prosent stilling på et flyktingemottak. Han frykter for at han med sin korte ansiennitet vil miste sin stilling hvis flyktingesituasjonen inn til Norge forandrer seg. Mamma Karin mister pleiepengene når Jonas Nicolai fyller tre år. Hun vet at hun må ut i jobb igjen, men forstår ikke hvordan hun skal orke seg på det. Stadige netter uten søvn tærer på kreftene. De kolossale belastningene hun har vært utsatt for både følelsesmessig og fysisk de siste årene gjør det ikke lettere. Tårene hos henne sitter løst nå.

De gjør de derimot ikke hos Nils Jacobsen lenger. Fra å være en frustrert og sint pappa, men med (galgen)humor og stå-på-holdning for fire måneder siden, er han i ferd med å resignere og bli en bitter mann. Han er bitter ved tanken på at kommunen ikke vil gi ham et lån på 300 000 kroner, som ville vært tilstrekkelig til å nedbetale den mest akutte gjelden og få klargjort huset med maksimum egeninnsats. Han er bitter ved tanken på at han og kona sparer det offentlige for flere millioner kroner pr. år ved å ta ansvar for sønnen hjemme. Nils Jacobsen sier rett ut at han har gitt opp håpet om at de økonomiske problemene som nå virker ødeleggende på

hele familiens livssituasjon, vil finne sin løsning.

I fritt fall

I dag føler verken Nils eller Karin Jacobsen at de lever. De "eksisterer bare" – i et slags administrativt arbeidsfellesskap. Det er mange i Haugesund kommune som kjenner familiens fortvilte livssituasjon. Likevel blir hverdagen deres stadig verre.

Vi møtte to voksne og tre barn i fritt fall i Haugesund denne gangen. Hvis ingen tar et øyeblikkelig, helhetlig og samordnet ansvar og gjør noe, tør vi ikke tenke på hvordan Karin, Nils og de tre barna vil ha det når vi besøker dem neste gang.

NFU-brev til Brustad

Like før Samfunn for alle gikk i trykken sendte NFUs forbundsleder Helene Holand et brev til helseminister Sylvia Brustad, der hun ber ministeren om hjelp til å få løst familien Jacobsens fortvilte situasjon.

- Sviktende kommunalt skjønn

- Jeg har møtt flere familier med barn med store og sammensatte funksjonshemninger. Felles for dem er kampen de må føre mot flere offentlige myndigheter samtidig, i tillegg til ufattelige tunge omsorgsoppgaver. Den prekære situasjonen familien Jacobsen befinner seg i, skyldes blant annet manglende

helhetsvurdering, manglende samordning av tjenester, manglende rettigheter og ikke minst et sviktende kommunalt skjønn.

Advokat Per Qvale i Haugesund er betalt av NFU Haugesund lokallag for å være familien Jacobsens advokat.

Han viser til at det i kjølvannet av manglende rettigheter om for eksempel omsorgslønn, er opp til forvaltningens frie skjønn å avgjøre hva slags tjenester en familie skal få. - Jeg har søkt om at Nils og Karin Jacobsen skal få omsorgslønn som en kompensasjon for de mange avlastningstimer de mistet

fordi kommunen ikke greidde å finne folk. Det er et problem at omsorgslønn ikke er noen rettighet. Dermed er det opp til kommunen å vurdere om familien skal få det og eventuelt hvor mye. Vi har klaget til fylkesmannen over avslaget, men ikke fått svar ennå.

Qvale viser ellers til det umenneskelige omsorgspresset Karin og Nils Jacobsen har levd med i snart tre år nå. - Dette har blant meget annet gått hardt ut over deres inntektsmuligheter og dermed evne til å betjene sine økonomiske forpliktelser. Manglende tilskudd hindrer dem også i å tilrettelegge den utilgjengelige boligen sin med tanke på Jonas Nicolais behov – et behov som også blir stadig større etter hvert som han vokser og blir tyngre.

Fusa-saken

Per Qvale stiller seg også kritisk til at Haugesund kommune ennå ikke har vist vilje til å lage en reserve-avlastningsløsning som foreldrene føler seg

trygg på – hvis de selv eller avlasterfamilien av en eller annen grunn ikke kan stille opp, eller ikke orker lenger. - Igjen handler det om en skjønnsmessig vurdering, som jeg mener kan ses i forhold til den såkalte Fusa-dommen. Den ble avsagt i 1990 og handlet om en sterkt pleietrengende kvinne som Fusa kommune ville flytte på institusjon. Kvinnen vant imidlertid fram med sitt krav om å få sine pleiebehov ivaretatt i eget hjem. Med denne dommen i mente setter jeg spørsmålsteget ved om Haugesund kommune kan kreve at Nils og Karin Jacobsen skal takke ja til et tilbud for Jonas Nicolai på den kommunale avlastningsboligen, som de har dårlig erfaring med.

- Hva tror du en domstol i dag ville si om den situasjonen som familien Jacobsen opplever nå?

- En domstol overprøver som hovedregel ikke forvaltningens frie skjønn. Hvis det skal skje, må det normalt være

tatt utenforliggende hensyn eller foreligge vilkårlighet eller usaklig forskjellsbehandling. Det å gå til retts sak for en nedslitt familie som står fullstendig på bar bakke økonomisk, innebærer imidlertid også en stor økonomisk risiko. Familien Jacobsen kan klage sin sak inn for Sivilombudsmannen. Noe som gjør dette komplisert, er at den består av så mange del-problemer, sier Per Qvale.

NAV-reformen

Qvale minner samtidig om NAV-reformen. - Den betyr at trygdeetaten og sosialkontor nå har plikt til å samordne tiltak og løsninger ut fra et forstandig skjønn – slik at familier med barn med store og sammensatte funksjonshemninger skal kunne gi ungene sine omsorg hjemme. Det er i tillegg grunn til å minne om at det både hos familien Jacobsen og mange andre er små og store søsken som også blir sterkt berørt av manglende samordning.

Navlestrengen

TEKST: ALF ANVENDSEN

Hvordan oppleves det å få et barn med en sjelden tilstand? Frambu senter for sjeldne funksjonshemninger har nylig utgitt heftet "Navlestrengen", der Nils J. Jacobsen, far til Jonas Nicolai, forteller. Faren gledet seg til å klippe navlestrengen på sitt tredje barn. Men fødselen gikk ikke som forventet. Barnet var annerledes enn forventet. Jonas Nicolai ble født med et sjeldent kromosomavvik. Det ble store endringer i tilværelsen både til familien og for nettverket rundt den.

Både i denne utgaven av Samfunn for Alle og nr. 5/2006 deler familien Jacobsen sine erfaringer med

leserne om sitt møte med hjelpeapparatet i Haugesund kommune. "Navlestrengen" handler imidlertid ikke om det, men om erfaringene fra de første månedene i livet til Jonas.

Det er sjelden at en far er så åpen om sine følelser som Nils J. Jacobsen. Psykolog Svein Arthur Kallevik gir i andre del av heftet en faglig kommentar om "Familielivet som ble annerledes – om diagnoseformidling, krisereaksjoner og veien videre."

Heftet er nyttig for studenter, fagpersoner og familiemedlemmer til barn med utviklingshemning. Det kan også være en hjelp til å få satt ord på egne følelser.

Frambu skal ha takk for å ha utgitt dette heftet. Interesserte finner nærmere opplysninger og informasjon om hvordan de kan bestille det på www.frambu.no

Rått parti

TEKST: ALF ANVEDSEN

Systemet vant over familien Jacobsen i Haugesund. Kampen i bokseringen er over. Familien ligger nede for telling. De vet knapt at de ligger der. Hvor er seierherren? Systemet vant. Hvem representerer systemet? Noen må løfte hånden til systemet! Dette er farlig. Systemet skjønner ikke at det har vunnet. Teknisk knock-out. Hvor blir dommeren av? Er det ikke fylkesmannen som er dommeren? Kan fylkesmannen være så vennlig å komme på banen? Dommeren bes løfte hånden til en eller annen, ordførerens kanskje? Ja, ordførerens ville være bra. Han representerer systemet, seierherren. Slik må rollene være. Fylkesmannen løfter hånden til ordføreren. Gudskjelov. Publikum skjønner at seierherren må utropes. For når taperen igjen reiser seg, for det vil han, så må han ikke slås ned en gang til. Taperens helse er i fare. Det kan stå om liv og død. Publikum skjønner.

Noen spør etter sekundanten til taperen. Den idioten som trodde at

enkeltmennesket kunne seire over systemet. Ja, han trodde det. Han trodde på fair play. Han trodde på lovverket. Han trodde at velferdsstatens ideer ville vinne. Han trodde på rettsikkerheten. Men slik skulle det ikke gå. Kommunens sjølråderett vant. Det er jeg som er sekundanten. Opp og slåss! Det er mitt slagord. Legg deg ikke ned! Da har du tapt. Resignasjon er det verste. Resignasjon er nederlag. Å slåss er edelt. Slåss du, så slåss du ikke bare for deg selv. Du slåss også for andre. Så lenge du slåss, kan du vinne. Legger du deg ned, har du tapt. Ved å peke på de svake punktene hos motstanderen og gi gode råd i kampens hete, har sekundanten bidratt til å holde kampen gående. Dette er en kamp som har pågått i over to år, og den følges ikke av sekundanten kontinuerlig. Den følges ikke av andre kontinuerlig heller. Motstanderen hopper inn og ut som det passer. De eneste som følger kampen kontinuerlig, er familien.

Men forleden gikk sekundanten inn igjen og vurderte kampen. Hvilket sjokk! Resignasjon preget familien. Når

sekundanten pekte på et mulig lys, ville ikke familien se det. Samtidig fant sekundanten ut at det ikke var så mye lys å peke på, at det meste nå er prøvd.

Alf heter sekundanten. Han gråt da han forlot arenaen. Han skjønner at her må resigneres. Det er jeg som er Alf. Jeg stoler ikke på at fylkesmannen vil løfte hånden til ordføreren. Jeg skjønner at det må en symbolsk handling til. Dette absurdteateret – nå må det avsluttes! Gi meg et håndkle! Så skal jeg kaste det inn.

Jeg vet ikke hva som skjer dersom håndkleet kastes inn, men da må det bli en forandring til det bedre. For verre kan det ikke bli.

Fri meg fra et sånt stykke til. Stykke? Ok – jeg vet at det ikke er et teaterstykke. Det er livets teater. Kan den som fordeler rollene i livets teater være vennlig i fremtiden å frita familien Jacobsen i Haugesund fra liknende roller? Jeg skal ikke be om fritak for liknende roller i fremtiden selv. Jeg er nestleder i NFU. Men jeg ber om fair

Konferanse

Nordisk konferanse om aldring hos mennesker med utviklingshemning arrangeres i Oslo 29. og 30. mai. Det skjer i samarbeid mellom Utviklingsprogrammet aldring hos mennesker med utviklingshemning (UAU) og Nordiska samarbeidsorganet for handikappfrågor (NSH) og NFU.

Målet med konferansen er å fremme samarbeid og utveksling av kunnskap om dette temaet i de nordiske landene. Arrangementet henvender

seg til alle som er opptatt av aldring hos mennesker med utviklingshemning i et nordisk perspektiv. Stikkord er helse og selvbestemmelse i eldre år og hvordan aldring er tema i ulike prosjekter og organisasjoner i Norden. Dette er den første konferansen der eldre personer med utviklingshemning selv presenterer erfaringer og hvilke erfaringer de har til dette arbeidet.

I forlengelsen av den nordiske konferansen arrangeres en rundbords-

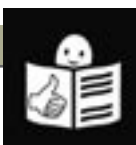
konferanse om samme tema, men da ut fra et internasjonalt samarbeid innen forskning. På www.uau.no er det oppdatert program for Nordisk konferanse og informasjon om Rundbordskonferansen.

Prosjektleder i UAU, Britt Evy Westergård, kan gi mer informasjon på e-postadressen britt-evy.westergard@aldringoghelse.no eller telefon 993 56 380.

Opplæringsloven om 4. og 5. skoleår

I Opplæringslovens paragraf 3-1 heter det: ”Elev som etter kapittel 5 har rett til spesialundervisning, har rett til videregående opplæring i inntil to år ekstra når eleven trenger det i forhold til opplæringsmåla for den enkelte. Før fylkeskommunen gjer vedtak, skal det liggje føre sakkunnig vurdering av dei særlege behova eleven har.” Terskelen for å innvilge flere år skal være lav. Opplæringen kan også gjelde grunnleggende ferdigheter. En sakkyndig vurdering er grunnlag for vedtaket.

Klag i vei – og IKKE gi deg!

Jens Petter Gitlesen er styremedlem i NFU Rogaland fylkeslag. Han har hjulpet tre elever med utviklingshemning til å få to år ekstra i videregående skole.

Tre elever med utviklingshemning fikk ikke gå videre til 4. og 5. skoleår i videregående skole i 2006. Rogaland fylkeskommune sa nei til søknaden om ekstra tid.

De som var med på å bestemme det, hadde ikke sett

elevene eller snakket med foreldrene. De hadde ikke snakket med noen andre heller som traff elevene daglig.

Da tok NFU, Rogaland, opp saken. Jens Petter Gitlesen klaget både til fylkeskommunen og fylkesmannen. Saken gikk helt til Stortinget.

Det endte med at alle tre fikk opplæring i to år ekstra.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

- Elever med utviklingshemning må klage til fylkesmannen hvis de får avslag fra PPT og fylkeskommunen på et fjerde og/eller femte år på videregående skole. De må ikke gi seg!

Styremedlem i NFU Rogaland fylkeslag, Jens Petter Gitlesen, har hjulpet elever med utviklingshemning i deres kamp for et fjerde og femte år på videregående skole. Han har kontaktet ledende juridisk ekspertise på opplæringsloven, klaget til fylkeskommune og fylkesmann og bidratt til å få løftet saken politisk – helt til Stortinget.

Etter at NFU hadde avdekket mangelfull saksbehandling fra fylkeskommunens side, førte det kort fortalt til

at fylkestinget i Rogaland enstemmig gikk inn for å utarbeide prosedyrer for å samordne den videregående opplæringen med kommunens tjenestetilbud.

Fatale faktafeil

Bakgrunnen for Gitlesens engasjement var tre elever med utviklingshemning som i 2006 fikk avslag fra Rogaland fylkeskommune på sin søknad om et 4. og 5. skoleår. Til grunn for vedtakene lå sakkyndiges vurderinger som var basert på syltynn, fortolket og tendensiøs annen hånds informasjon – noe som er i strid både med lovverk og etikk. Sakkyndige psykologer hadde verken sett elevene eller tatt kontakt med foreldrene eller noen av de mange faginstansene som har med den enkelte i det daglige å gjøre!

Styremedlem i NFU Rogaland fylkeslag, Jens Petter Gitlesen.

Konsekvensen i disse tre sakene ble fatale faktafeil i sakkyndiges konklusjoner, som førte til at de tre elevene fikk avslag om ekstra tid i videregående skole. NFUs engasjement bidro imidlertid til at alle tre fikk opplæring i to år ekstra.

Hun frontet saken politisk

Siv-Len Strandskog er politiker i Rogaland. Hun sitter i Utdannings- og kompetansekomiteen. Komiteen har spurt administrasjonen i fylkeskommunen om hvorfor de sa nei til et 4. og 5. år for utviklingshemmede på videregående skole.

Svaret var at elevene ikke kom til å lære noe mer.

Derfor trengte de ikke å gå flere år på skolen.

Det syntes Siv-Len Strandskog var helt feil. Det er ikke minst hennes og NFUs fortjeneste at utviklingshemmede i Rogaland nå får et 4. og 5. år på videregående skole.

- Det er tankevekkende at det å legge til rette for at elever med utviklingshemming skal få et 4. og 5. skoleår på videregående skole ikke har ført til at fylkeskommunen har bedt om økte tilleggsbevilgninger.

Det sier Rogaland-politiker Siv-Len Strandskog (AP) i Utdannings- og kompetansekomiteen i en kommentar til Samfunn for alle. Hun har frontet saken om utviklingshemmedes rett til et 4. og 5. år i videregående skole politisk.

- Etter at vi i fjor ble orientert av NFU Rogaland fylkeslag om de tre elevene som hadde fått avslag, ba vi administrasjonen redegjøre for hvordan den sakkyndige vurderingen var blitt foretatt og hvilke kriterier som var lagt til grunn for avslagene. Jeg reagerte blant annet sterkt på påstander fra de sakkyndiges side om at elevene det gjaldt, ikke ville ha utbytte av mer opplæring og dermed heller ikke av et 4. og 5. år på videregående skole. Dette strider mot mitt verdisyn. Et opplæringsmål er viktig i seg selv uansett om det handler om at en seksåring skal lære å lese eller det tas sikte på å få en elev med utviklingshemming til å kommunisere med øynene sine.

Strandskog er derfor glad for at det i kjølvannet av denne saken nå er vedtatt at den enkeltes IOP skal være klar ved skolestart – og ikke som før da elevene

- Argumentene om økonomiske begrensninger er irrelevante, sier Siv-Len Strandskog.

mistet mye undervisning, fordi den ikke ble gjort ferdig før flere måneder etter at skoleåret var begynt.

- Politikerne er nå opptatt av at IOP skal være et levende dokument som skal evalueres kontinuerlig med elevens forutsetninger og behov i fokus – uansett.

- Var denne saken problematisk – rent politisk?

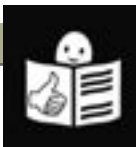
- Etter at vi fikk vite at utviklingshemmedes rett til et 4. og 5. år er i tråd med opplæringsloven, forstod vi at argumentene om økonomiske begrensninger var irrelevante, svarer Siv-Len Strandskog.

Hun er likevel klokkeklar på at det hadde vært umulig å få fylkestinget

til å fatte et enstemmig vedtak om å lage gode prosedyrer for elever med utviklingshemming i videregående skole uten NFUs engasjement. - Vi politikere er avhengig av innspill fra innbyggere, administrasjon og organisasjoner for å kunne ta opp slike saker. Resultatet i denne saken er at det er tatt politiske grep i Rogaland som har gitt oss et godt system og skapt et svært godt samarbeid. For etter at saken var oppe i fylkestinget, har vi jobbet videre med den i det partsammensatte utvalget som er nedsatt for å jobbe videre med å legge forholdene til rette for å gi elever med utviklingshemming et godt opplæringstilbud gjennom hele skoleløpet, sier Siv-Len Strandskog.

De fikk fortsette

Caroline Barkved fra Jørpeland og Sigve Haaland fra Varhaug går i dag sitt 5. år på videregående skole.

Hun blir fulgt opp av en fagarbeider fra skolen.

Fylkesmannen gjorde om på avslaget fra fylkeskommunen. Caroline arbeider nå fem dager i bedriften Avanti Ryfylke AS på Jørpeland.

Sigve går nå det siste året sitt ved Time videregående skole.

Takket være NFU Rogaland fylkeslag går Caroline Barkved fra Jørpeland og Sigve Haaland fra Varhaug i dag sitt 5. år på videregående skole etter at fylkesmannen i Rogaland opphevet fylkeskommunes avslag.

*Caroline Barkved
trives på jobb
sammen med
sin veileder Dagrun
S. Norgren.*

Caroline arbeider fem dager pr. uke ved bedriften Avanti Ryfylke AS på Jørpeland i skoletiden. Der følges hun opp av en fagarbeider fra skoleetaten som får veiledning av den videregående skolen og habiliteringstjenesten. De første tre ukene av inneværende skoleår gikk Sigve uten dagtilbud. Men etter at fylkesmannen omgjorde fylkeskommunens avslag, tok det bare noen få dager før ekstra personale var på plass og han fikk starte på sitt siste år ved Time videregående skole.

Nå krysser Carolines foreldre, Odd Kåre Barkved og Inger Marie Seldal Barkved fingre for at datteren får fortsette i jobben på bedriften når prøveperioden er over og hun er fedig til våren på skolen. Alternativet er dagsenteret i Strand kommune. Senterets ledelse har

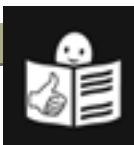
allerede signalisert at tilbudet hun i så fall vil få der, ikke er godt nok. Daglig leder ved Avanti, Kjetil Søyland, sier til Samfunn for alle at Caroline er flink til å konsentrere seg om arbeidet, gjør en god jobb og at han håper å beholde henne som arbeidstaker ved bedriften når hun slutter på skolen. Men selv om hun er blitt mer selvstendig og gjør store fremskritt arbeidsmessig og rent sosialt, er det fortsatt et stykke jobb å gjøre med hennes lærte hjelpebehov. Det er likevel langt fra det samme som å hevde at "Caroline ikke vil nå det nivået som kreves for en slik jobb", slik sakkkyndig psykolog ga uttrykk for i sin uttalelse, som førte til at hun i første omgang fikk avslag på dette femte skoleåret.

Sigve Haaland har flyttet hjemmefra, og får ofte besøk av mamma Olau Haaland.

"Kan ikke lære mer"

På samme måte som for Caroline konkluderte den sakkkyndige psykologen med at Sigve ikke kunne lære mer ved å gå et 5. skoleår. Vedkommende snakket heller ikke med Sigve eller noen av dem som har med ham å gjøre i det daglige. Sigve hadde tidligere store problemer med spasmer og smerter i tillegg til sin utviklingshemning. Men etter at han har fått operert inn en pumpe som tilfører spasmedempende middel, er smertene borte, talen kommer raskere og han kan fokusere øynene. Ingenting av dette kommer fram i den sakkkyndige vurderingen. Dette til tross for at det er blitt lettere for 21-åringen å lære alle ferdigheter som krever motorikk. Alle som kjenner Sigve ser at operasjonen har åpnet nye muligheter og at den unge mannen ikke er til å kjenne igjen.

Utdanningsdirektøren om de tre klagesakene

I opplæringsloven er det to regler for hvordan en skal finne ut om elever kan få et 4. og 5. skoleår. Det ene er at eleven har rett til spesialundervisning. Det andre er at eleven trenger mer tid for å komme så langt det er mulig i opplæringen.

PP-tjenesten, skolene og de som lager vedtak må passe på at det blir satt opp riktige mål for opplæringen.

- Vi gav ikke medhold til de tre elevene som klaget over avslag på 4. og 5. år i fjor. Vi opphevet fylkeskommunens vedtak på grunn av saksbehandlingsfeil og sendte sakene tilbake til fylkeskommunen for ny behandling. Mangler ved den sakkyndige vurderingen gikk igjen i alle sakene.

Utdanningsdirektør Sølvi Ona Gjøl i Rogaland minner om at det i opplæringsloven er gitt regler for hvordan sakkyndighetsarbeidet skal være. - I saker som gjelder retten til et fjerde og femte skoleår, setter loven følgende to vilkår: Eleven har rett til spesialundervisning og har behov for utvidet tid for å nå sine opplæringsmål. PP-tjenesten må derfor gjøre en forsvarlig sakkyndig vurdering i to omganger i slike saker: Det handler for det første om at PP-tjenesten må medvirke til at det blir satt realistiske opplæringsmål for eleven når det fattes vedtak om spesialundervisning og utbeides IOP. Deretter må PP-tjenesten gi en vurdering av hvorvidt eleven kan komme lenger i sin utvikling mot disse målene ved forlenget tid. Det vil være avgjørende for en vurdering av retten til et fjerde og femte år at det er satt realistiske opplæringsmål. En kan ikke "komme unna" en oppfyllelse av retten ved å lage IOPer med for lite ambisiøse eller urealistiske mål. Her har både

Utdanningsdirektør Sølvi Ona Gjøl.

PP-tjenesten, de som fatter vedtak og skolene en jobb å gjøre, presiserer Sølvi Ona Gjøl.

På spørsmål om foreldre i Rogaland er avhengig av NFU eller annen ekstern instans for å sikre elevene rettigheter i denne sammenheng, svarer Gjøl benektende. - Jeg er klar over at NFU Rogaland fylkeslag bisto foreldrene som klaget i disse sakene i 2006, men antar at nettopp det å hjelpe sine medlemmer er et viktig formål for organisasjonen. Ideelt sett skal foreldre likevel ikke være avhengig av bistand fra utenforstående instanser. Opplæringsloven

gir kommunene og fylkeskommunene plikt til å sikre den enkelte elevs rettigheter.

- Oppfordrer du med andre ord foreldre til å klage hvis de er uenige i fylkeskommunens vedtak om å avslå en søknad om 4. og 5. år i videregående skole?

- Klageretten er til for å brukes når en mener at en ikke får oppfylt sine rettigheter. Jeg håper derfor at folk har mot til å gå på en slik prosess.

Samordning

På spørsmål om hun har kommentar til at Hordaland fylkeskommune nylig har bestemt at det ikke er lov til å planlegge skolegang i videregående med et femte år, svarer Gjøl at hun ikke ønsker å mene noe spesielt om det, ettersom hun ikke kjenner saken fra Hordaland.

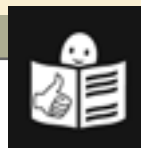
- Generelt vil jeg likevel si at man skal ha en forventning til at alle skoler ivaretar alle sine elever på en måte som er i tråd med lovverket og overordnede mål i læreplanverket. Det å sikre de elevene som kan ha rett til forlenget tid sammenheng og helhet i opplæringsløpet, krever samarbeid og samordning både mellom kommune og fylkeskommune og mellom ulike etater "på tvers". Hvis det gjennom slikt sam-

arbeid er satt realistiske opplæringsmål som kan nås med forlenget tid, kan jeg ikke se at det skulle være noe til hinder i lovverket for å planlegge med det som utgangspunkt og slik skape forutsigbarhet for den det gjelder.

- Har du tro på individuell plan som et middel for å samordne opplæringen og gjøre den relevant for voksenlivet?

- Ja! Selv om opplæringsloven ikke har spesifikke krav til tverrfaglig og tverretatlig samarbeid, er det lovens intensjon at slikt samarbeid må sikres for å ivareta elevenes rettigheter. Med dette som utgangspunkt er individuell plan med sin forankring i helse- og sosiallovgivningen et viktig og godt verktøy. Forutsetningen er imidlertid at planen ikke bare blir ord på et papir. Den må brukes slik at de som er gitt ansvar, faktisk tar det, sier Sølvi Ona Gjøl.

Fortsatt NEI i Hordaland

Hordaland fylkeskommune sparer og vil ikke betale videregående opplæring for elever med utviklingshemning utover tre år.

Leder i NFU Bergen lokallag, Tom Skauge, tror ikke at fylkeskommunen kan fortsette med å spare. Elevene må få ekstra opplæring.

NRK meldte nylig at Hordaland fylkeskommune har skåret ned på budsjettet og sagt nei til å betale videregående opplæring for elever med utviklingshemning ut over tre år. Her må elevene nå gjennom en medisinsk undersøkelse for å få utvidet opplæringsretten i et eller to år.

- Sparing er viktig i all virksomhet. Men det går en grense for hvor uanstendig sparing er. Jeg tror ikke fylkeskommunen kan leve med dette sparetiltaket i lengden, sier leder av NFU Bergen lokallag, Tom Skauge.

Mindre jungel med familienettet.no

- Ingen er garantert mot å få et barn med en kronisk sykdom eller funksjonshemning. Denne nettportalen vil være med på å gjøre livet lettere for de som opplever det.

Det sa prinsesse Märtha Louise ved den offisielle åpningen av den nye nettportalen www.familienettet.no for alle som har barn med funksjonshemning eller kronisk sykdom. Hun var opptatt av at det til tross for mange støtteordninger og rettigheter ikke alltid er like lett å orientere seg i jungelen av paragrafer og søknadsskjemaer.

Bjarne Håkon Hansen sa i sin tale at han har stor sans for verdigrunlaget som er lagt til grunn for den nye portalen – som handler om at brukernes erfaringer og kunnskap likestilles med fagfolks. - Det lover godt for nettportals framtid, sa statsråden.

Fokus på disse nettsidene er i tillegg til rettigheter også rettet mot hverdagsliv, fritid og sammensatte følelser. Det er i tillegg mulig å utveksle erfaringer mel-

NFU's landsstyrerepresentant Gørild Skancke viste prinsesse Märtha Louise hvordan hun skal finne fram i den nye nettportalen. Her blir de foreviget av ukebladet Hjemmet.

lom brukerne på nettstedet. Hensikten er også å få fram ulike erfaringer og måter å gjøre ting på i hverdagen – uavhengig av hva slags diagnose barnet har.

Nettstedet er blitt til gjennom samarbeid mellom enkeltbrukere, repre-

sentanter fra SAFO, FFO, Sosial- og helsedirektoratet, tidligere Rikstrygdeverket og fagfolk med ulik bakgrunn og kompetanse. Familienettet er lagt til Nasjonalt kompetansesenter for læring og mestring ved Aker universitetssykehus HF.

Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta

Pilotkommune

Miljøverndepartementet har utnevnt Trondheim og 15 andre kommuner til pilotkommuner i universell utforming. Det betyr at kommunene skal finne varige løsninger som kan øke tilgjengelighet for alle på kort og lang sikt. Følgende visjon er førende for prosjektet: "Pilotkommuner for universell utforming gir lokalsamfunn med god tilgjengelighet, likeverd, deltaking og valgfrihet for alle". Prosjektet varer fram til 2009.

Prioritering

I rapporten til pilotkommunen Trondheim om hva som ble gjort på området universell utforming i 2006 heter det blant annet "Arbeid for å oppnå bygninger av universell utforming er prioritert".

Om å kalle en spade en spade

På en snau time ble fem reguleringsaker vedtatt i Trondheim bystyre 26. oktober 2006. SFA sakser fra et sitat fra møtereferatet som gjelder den ene – Klæbuveien 209. Referatet er lagt ut på kommunens nettsider og er skrevet av bystyresekretariatet. Her står det: "Så kom en sak der kommunen selv er grunneier. I Klæbuvegen 209 er det nå åpnet for at eksisterende hus kan rives til fordel for **et nytt bygg med institusjonsboliger** (uthevet av red.) for utviklingshemmede". Så vet vi det...

Brukermedvirkning

I rapporten til pilotkommunen Trondheim om hva som ble gjort på området universell utforming i 2006 heter det at "Trondheim kommune gjennom konkrete prosjekt kan vise til brukermidvirkning i samarbeid med Rådet for funksjonshemmede, Handikapforbundet, Blindeforbundet og Astma- og allergi forbundet".

Fra omsorgsbolig til "i

TEKST OG FOTOS: BITTEN MUNTHE-KAAS.

- Ingvild har i snart fem år bodd i en fire etasjers omsorgsbolig med syv andre ungdommer med utviklingshemning. Resten av blokka består av kommunale utleieleiligheter for personer med ulike omsorgsbehov. Nå har hun fått tilbud om å flytte til det bystyresekretariatet selv har omtalt som "institusjonsboliger" for ungdom med utviklingshemning i Klæbuveien 209. Der har pilotkommunen Trondheim i universell utforming tenkt så dårlig tilrettelegging at verken hun eller andre aktuelle ungdommer med utviklingshemning kan bo der.

Hjelpeverge og mamma Torild Stavne i Trondheim har alltid angret på at hun lot Ingvild flytte inn i omsorgsboligen, men det var det eneste tilbudet datteren fikk. 23-åringen har store kommunikasjonsproblemer, og kunne ikke kommunisere med flertallet av personalet som kom og gikk og sluttet etter kort tid. Hennes måte å vise sin frustrasjon på var å rive ned bilder og ødelegge inventar i leiligheten. Etter hvert ble hun gradvis mer destruktiv før hun til slutt også gikk løs på de ansatte, som ikke hadde fått opplæring i hvordan de skulle takle slike situasjoner. Det endte med at personalet fikk anskaffet alarm, og Ingvild ble satt på aggresjonsdempende medisin.

Torild Stavne forsøkte forgjeves å formidle sin frustrasjon over datterens vanskelige situasjon via vanlig tjenestevei. Til slutt sendte hun skriftlig klage til rådhuset.

Prosjektgruppen

Klagen resulterte i at det ble nedsatt en prosjektgruppe som skulle vurdere hvordan tjenestene til Ingvild skulle utformes i omsorgsboligen på en måte som var i samsvar med hennes behov. Prosjektarbeidet skulle gå over to år og deretter videreføres inn i den nye

boligen i Klæbuveien.

Torild Stavne understreker at prosjektlederen har gjort en god jobb for datteren. - Hun sørget for at det ble etablert et fast team rundt Ingvild slik at hun fikk færre personer å forholde seg til. - Det ble satt i gang en prosess som resulterte i et 4A-vedtak om bruk av makt og tvang. Ettersom Ingvild lett blir fiksert på spesielle matvarer, var det i tillegg til medisin og alarm også nødvendig med lås på kjøleskap og matskap. Gradvis bedret situasjonen seg, men alle var likevel enige om at omsorgsboligen ikke var noe blivende sted i forhold til hennes behov.

Stor var optimismen da foreldrene i 2004 fikk vite at kommunen planla å bygge et nytt bofellesskap for fem ungdommer med utviklingshemning i Klæbuveien 209. Selv om Ingvild fortsatt er den eneste som har fått skriftlig tilsagn om at hun har plass der, ble også andre foreldre med ungdom med utviklingshemning invitert til informasjonsmøte om det nye botilbudet. De så fram til å delta i planleggingen og utformingen av det nye hjemmet til ungdommene sine. Det nye bofellesskapet skal ligge i et område med trafikkstøy fra omkjøringsveien like

Toril Stavne er kritisk til utformingen av det nye bofellesskapet i Klæbuveien.

institusjonsbolig"

Klæbuveien 209. Her skal det bygges det bysekretariatet i Trondheim omtaler som nye "institusjonsboliger" for mennesker med utviklingshemning.

ved og med diverse industribedrifter, en ungdomsskole og barnehage i umiddelbar nærhet. Men gleden ble kortvarig. Bystyret vedtok i 2006 at maksimum antall beboere både i Klæbuveien og kommunens øvrige bofellesskap skal økes til ni.

Dårlig tilrettelegging

Stavne påpeker at det til tross for Ingvilds kapittel 4A-vedtak ikke er tatt hensyn til at 23-åringen trenger et eget spiskammer i sin nye leilighet. - Tanken er at et avlåst spiskammer er mindre stigmatiserende enn hengelås på kjøleskap og matskap.

Ingvild trenger veiledning i forbindelse med personlig stell. Det betyr at et annet menneske må være sammen med henne på badet. Det lar seg ikke gjøre med de planlagte baderommene i Klæbuveien, som ikke er tenkt større enn 4,8 kvadratmeter! Personer som bruker rullestol og andre plasskrevende hjelpemidler på badet kan umulig

bo i leiligheter på i underkant av 40 kvadratmeter.

Torild Stavne er provosert over kommunens argument om at dagens ungdom ikke trenger så store leiligheter, ettersom de likevel flytter så ofte. - Man kan ikke sammenlikne ungdom med utviklingshemning med jevnaldrende uten funksjonshemning. Når ungdom med utviklingshemning flytter hjemmefra, er det til sitt permanente hjem der de skal bo resten av livet. Kommunen har for øvrig i brev selv erkjent at "disse leilighetene ikke egner seg for personer med funksjonshemninger som krever store hjelpemidler. Målgruppen er tenkt å være yngre personer med utviklingshemning eller tilsvarende".

- Det skal bli interessant å vite hvem kommunen definerer som "tilsvarende", sier Stavne. Hun tror ikke det er uten grunn at setningen er formulert slik. Hun mener også at den mang-

lende tilretteleggingen ekskluderer både Ingvild og andre med tilsvarende hjelpebehov som en del av målgruppen. - Dette er klart i strid med intensjonen bak universell utforming. Torild Stavne krever derfor at de foreliggende planene endres og at datteren får det botilbudet som kommunen etter mange års kjennskap til Ingvild vet at hun har behov for. - Ikke minst med tanke på at hun har et kapittel 4A-vedtak som tidvis innebærer bruk av tvang, har hun krav på å få de fysiske rammene hun trenger. Dårlig tilrettelegging kan i seg selv føre til frustrasjoner, som i sin tur kan bety mer bruk av tvang. Det kan enkelt forebygges ved å sørge for at hun får tilstrekkelig store rom. For nettopp i slike saker plikter kommunen å legge til rette for å begrense bruk av tvang og makt mest mulig.

Brukermedvirkning

Torild Stavne og de andre foreldrene er for øvrig heller ikke imponert over brukermedvirkningen i denne prosessen. - Vi har ikke på noe tidspunkt fått påvirke verken valg av tomt eller utformingen av leilighetene. Det er grunn til å minne pilotkommunen Trondheim om at brukermedvirkning ikke bare handler om å bli tatt med på råd når det gjelder valg av farger i leiligheten til ungdommene våre. Vi skulle vært tatt med på råd i planleggingen av deres framtidige og livslange hjem – helt fra starten!

Arkitekttegninger av de nye boligene i Klæbuveien 209

- Prosjektet lovstridig

- Hvis det blir politisk gjennomslag for å bygge de ni leilighetene i Klæbuveien 209 etter de foreliggende plantegningene, begås det lovbrudd. Prosjektet er ikke utformet i samsvar med standarden om universell utforming. Dette er spesielt – med tanke på at Trondheim er pilotkommune og skal satse på tilgjengelighet for alle i byggene sine. Nå brukes det mye tid og penger på et prosjekt som ikke har livets rett.

Advokat Leif Strøm i Trondheim tror ikke at kommunen bare har mennesker med utviklingshemning i tankene som framtidige beboere i Klæbuveien. - Det virker som om man ønsker å bygge en slags "all-round"-bolig for ulike målgrupper i stedet. Kommunens bruk av begreper i sin definisjon av hvem man har tiltenkt dette bygget illustrerer det.

Strøm tror heller ikke at det bare er ungdom med utviklingshemning som trives sammen, som kommunen nå sikter seg inn på. - Jeg er redd for at det dreier seg om tvangsflytting av beboere med ulike typer behov og problemer. I så fall er det langt fra første gang dette

skjer i Trondheim kommune.

Pilotkommunen

Leif Strøm er opptatt av den enkeltes rett til å medvirke ved utformingen av sitt nye og framtidige hjem. - Mange personer med utviklingshemning er imidlertid ikke i stand til å benytte sin medvirkningsrett. I så fall er det foreldre eller hjelpeverge som utøver denne retten på vegne av den enkelte. Medvirkning innebærer mer enn møterett og retten til å uttale seg i forbindelse med slike saker. Hvis foreldres eller hjelpeverges uttalelser på vegne av den enkelte ikke blir tatt hensyn til, foreligger det ingen reell medvirkningsrett. Hvis dette skjer, er det snakk om et klart regelbrudd.

- Hvilke regelbrudd er det i så fall snakk om?

- Medvirkningsretten er nedfelt i flere lover. Det gjelder for det første Plan- og bygningslovens paragraf 16, Sosialtjenestelovens paragraf 8-4 i tillegg til det generelle prinsipp om brukermedvirkning, som Trondheim

Advokat Leif Strøm

kommune har lagt vekt på gjennom en årrekke. Brukermedvirkning er blitt enda viktigere nå som kommunen har påtatt seg å være pilotkommune i et nasjonalt utviklingsprogram som legger vekt på "universell utforming". Dette stiller en rekke krav til medvirkning som kommunen selv informerer om på sine nettsider. Universell utforming omfatter alle offentlige bygg – og dermed er det selvsagt at også det påtenkte bofellesskapet i Klæbuveien skal være utformet etter samme standard.

Strøm viser samtidig til at det er i strid med intensjonen bak universell utforming at beboere med store hjelpemidler og store behov for bistand ikke inkluderes i det planlagte botilbudet i Klæbuveien. - Det er spesielt alvorlig, fordi det her er snakk om planlegging av et nybygg – og ikke tilpasning til en eksisterende bygning i pilotkommunen Trondheim. Dette er for øvrig også i strid med det som står på kommunens egne nettsider om krav til forsvarlig planløsning. Her vises det for eksempel til paragraf 10-31 i Plan- og bygningsloven, der det står at "Ethvert byggverk og ethvert rom skal ha planløsning og størrelse som er egnet til formålet." Slik det planlagte bygget i Klæbuveien er utformet nå, er det helt klart at kravet om universell utforming ikke er oppfylt, sier Leif Strøm.

Tilpasning av bolig?

- søk om prosjekteringstilskudd

Via kommunen kan Husbanken tilby tilskudd til prosjektering av bolig **med inntil 12.000 kr**. Tilskuddet dekker bistand fra arkitekt eller annen fagkyndig.

Tilskuddet skal benyttes ved tilrettelegging av eksisterende eller ny bolig.

For mer informasjon, ta kontakt med kommunen din eller ditt regionkontor i Husbanken på tlf 815 33 370

www.husbanken.no

Husbanken

Alle skal kunne bo godt og trygt

Slutt i Åsvangveien?

Små bofellesskap for personer med utviklingshemning skal avvikles i Trondheim til fordel for større enheter ”for å få ned køen av søkere til heldøgns tilbud.”

Kommunen argumenterer blant annet med den branntekniske situasjonen. Blant de mange som rammes er tre menn i bofellesskapet Åsvangveien, som ligger i et vanlig eneboligstrøk noen kilometer utenfor Trondheim sentrum. De tre har bodd der siden de ble skrevet ut av institusjon i kjølvannet av ansvarsreformen for seksten år siden. Kommunen har kjent til de branntekniske forholdene i dette huset helt siden bofellesskapet ble opprettet. Det holdes brannøvelse der hver måned. Ingen av de tre mennene har fysiske funksjonshemninger. De er godt trent og vet nøyaktig hva de skal gjøre når alarmen går.

Samfunn for alle har fra flere hold fått beskrevet det hjemlige preget i Åsvangveien. Her lever beboerne en trygg og forutsigbar hverdag med meningsfylte dagtilbud, ferie- og fritidstiltak og gode naboforhold. De trives med hverandre – og med de ansatte som jobber der. Folk som bor i dette strøket har kjøpesenter, post, bank, lege, offentlig transport og andre servicefunksjoner et steinkast unna.

Ingen av beboerne ønsker å flytte fra hjemmet sitt i Åsvangveien. Målsettingen for kommunens prosjekt ”Bedre tjenester for utviklingshemmede” er at det ”ikke skal forringe kvaliteten på tilbudet til den enkelte”. Personer som kjenner de tre mennene i Åsvangveien, har ikke tro på at de vil få det så godt et annet sted.

Andre argumenter

I tillegg til det branntekniske, bruker kommunen at ”fylkesmannen ved flere anledninger har avdekket forhold ved tjenesteutøvelse som ikke er i samsvar

Beboerne stortrives i Åsvangveien.

med Sosialtjenestelovens Kapittel 4a” som argument for å legge ned de små bofellesskapene i Trondheim. I Åsvangveien er det ikke avdekket avvik. Med utgangspunkt i ny arbeidsmiljølov, som trådte i kraft 1. januar i fjor, argumenteres det også med at ”det er vanskelig å få til gode vaktplaner da det ofte er størst behov for personale på kveld og helg og at det gir små stillingsstørrelser og få heltidsstillinger for ansatte”. Problemet i Åsvangveien er at kommunen har sagt nei til å fornye dispensasjonen på en (olje)turnus som de ansatte har gått i mange år – til beboernes beste. Kommunen har i tillegg påpekt at det i sammensetningen av brukere i nye botilbud ”vil bli lagt vekt både på alder, interesser og hjelpebehov”. De tre mennene i Åsvangveien fungerer

svært godt sammen med tanke på disse tre kriteriene. Et annet argument som blir brukt, er at ”større personalgrupper i de nye bofellesskapene gir større bredde i fagkompetansen som igjen fører til bedre kvalitet i tjenestene. Det blir mindre sårbart ved sykdom ferieavvikling og liknende”. Det vises også til at ”større enheter gir bedre innsyn i tjenesteutøvelsen og at det er lettere å rekruttere og beholde kompetente medarbeidere”.

Sykefraværet blant de ansatte i Åsvangveien er det laveste blant de 40 bofellesskapene i Trondheim kommune. Staben består av vel kvalifiserte og erfarne medarbeidere. Erfaringer fra andre kommuner viser for øvrig at langturnus eller oljeturnes fører til lavere sykefravær.

BRAVOOO!

NFUs tidligere forbundsleder Sølvi Knudsen fikk nylig avisen Nordhordalands årlige og prestisjetunge pris BegeistRingen. Denne hederen gis til en person som har en spesiell evne til å glede, inspirere og begeistre andre.

Vi gratulerer – i samstemt begeistring!

- Vi går ikke med på nedleggelse!

- Vi går ikke med på en nedlegging av bofellesskapet i Åsvangveien – før vi får garantier om at vi får medvirke i planleggingen av et nytt botilbud til de tre beboerne sammen – fra første dag.

Ola Engan i Selbu fortviler over sønnens usikre bosituasjon i Åsvangveien. Han mener for eksempel at det er manglende vilje fra kommunens side til å gjeninnføre den tidligere oljeturnusen i bofellesskapet som ble stoppet sist sommer. - Den fungerte utmerket både for de ansatte og beboerne.

Engan stiller seg dessuten uforstående til at kommunen har klassifisert brannfaren i Åsvangveien til klasse 6, som er den høyeste. - Med rømningsveier på bakkeplan kommer beboerne seg ut ved egen hjelp uten problemer. Det arrangeres brannøvelse der hver måned.

Beboerne vet at de skal ut når alarmen går. Nå er det til og med innført våken nattevakt på grunn av brannfaren. Dette er svært kostbart – og dårlig forvaltning av skattebetalernes midler, presiserer Ola Engan.

Han har sendt brev til Trondheim kommune og bedt om å få tilsendt rapporten om beboernes funksjonsnivå, som er lagt til grunn for at boligen er satt i risikoklasse 6. I samme brev har Engan bedt om å få tilsendt kostnadsberegningen for å utbedre boligen til brannsikker tilstand. - Til tross for at jeg sendte brevet til kommunen for fem måneder siden, har jeg ennå ikke fått svar på disse spørsmålene. Jeg tror ikke at ombyggingskostnadene er større enn kostnadene som hittil er påløpt i forbindelse med våken nattevakt, sier Ola Engan.

Ghetto på Munkvoll

På Munkvoll noen kilometer utenfor Trondheim sentrum er det etablert 28 omsorgsboliger i tilknytning til et sykehjem med ti boenheter i første og andre og åtte i tredje etasje. I første etasje bor det yngre personer med funksjonshemninger, i andre ungdom med multihandikap og i tredje eldre personer med utviklingshemning. Nærmeste nabo er en videregående skole.

Munkvoll – fra korridoren i første etasje.

Tilsyn

NFUs forbundsleder Helene Holand har sendt brev til fylkesmannen i Rogaland og bedt om at det foretas tilsyn av hverdagen til Dag Olav Steinsland i Stavanger. Bakgrunnen er forholdene som kom fram om bruk av tvang og tvangsmedisinering i forrige utgave av Samfunn for alle (nr. 1/07). Vi kommer tilbake til denne saken i neste nummer.

Aldring

Tidsskriftet for Norsk Psykologforening presenterer en studie av aldring hos personer med Downs syndrom. Denne tilstanden blir, både i litteraturen og også i andre sammenhenger, knyttet til tidlig aldring. Personer med syndromet er ekstra utsatt for å utvikle demens, som blir rapportert å starte tidlig. Studien omfatter 78 deltakere som alle har en alder på over 30 år. Det gjøres få funn her som gir spesifikk grunn til uro for personer med syndromet. Fire av dem hadde demensdiagnose. Bare en hadde diagnosen Alzheimer. Gjennomsnittsalderen blant dem med demensdiagnose var 64 år (!). De eldre deltakerne fungerte sosialt på en måte som ikke skilte seg fra de yngre deltakerne. Forekomsten av demens var lavere enn de fleste andre studier har vist. Funnene kan i beste fall gi grunnlag for et mer optimistisk syn på Downs syndrom og aldring enn det som rapporteres i store deler av litteraturen.

Artikkelen i Tidsskriftet for Norsk Psykologforening er lagt ut på NFU Rogalands nettsider. Klikk deg først inn på www.nfunorge.org og deretter inn på linken over fylkeslag.

Trondheim kommune har de siste to årene gjennomført prosjektet ”Bedre tjenester for utviklingshemmede”. Etter NFU Trondheim lokallags oppfatning vil endringene som beskrives i prosjektrapporten med få unntak føre til dårligere tjenester for mennesker med utviklingshemning. Stikkord er for eksempel:

- Større bofellesskap med vekt på felles tjenester
- Avikling av små bofellesskap
- Dagtilbud nærmere bolig for å spare transportkostnader
- Fra timefestede til tjenestebeskrivende enkeltvedtak
- Omsorgstjenester til grupper og ikke enkeltpersoner
- Forenklet tilberedning av måltider/ombringing av ferdig laget mat
- Nedprioritering av sosialt liv

- Vi blir ikke hørt

- Helt siden saken ”Bedre tjenester for utviklingshemmede” ble fremmet for bystyret i Trondheim i 2005, har NFU Trondheim lokallag vært kritisk til mange av endringene som nå skal gjennomføres. Vi er oppgitt og provosert over at det ikke er blitt tatt hensyn til innvendingene lokallaget har kommet med.

Styremedlemmene Eystein Enlid, Turid Øverbø og Frode Strømman i NFU Trondheim lokallag har forsøkt å påvirke både administrasjonen og politikerne, men opplever at de i svært liten grad blir lyttet til. - Vi har levert skriv til bystyret, hatt innlegg i Helse- og Velferdskomiteen og fremmet vårt syn i møter med rådmannens fagstab uten å få gjennomslag for NFUs synspunkter. Selv om vi har registrert en viss tvil hos politikerne om hvorvidt endringene går i riktig retning, er sakene stort sett blitt vedtatt som foreslått av administrasjonen.

De tre tillitsvalgte viser også til at Trondheim kommune gir mangelfull informasjon til pårørende og hjelpeverger når det er kommet til praktisk gjennomføring av endringene. - Tjenestemottakere og pårørende er heller ikke tatt med på råd på forskriftsmessig måte. Vi har erfart manglende brukermedvirkning både i forbindelse med forsøk på å legge ned en liten, men velfungerende bolig og

i tilknytning til planlegging av et nytt større bofellesskap for ni mennesker med utviklingshemning. Dette er saker som vi i styret i lokallaget har tatt opp med politikerne i byen.

Billigere tjenester

Enlid, Øverbø og Strømman mener at tittelen på prosjektet ”Bedre tjenester for utviklingshemmede” heller burde vært ”Billigere tjenester for utviklingshemmede”.

- Bakgrunnen for hele prosjektet er at Trondheim kommune mener det brukes for mange penger på mennesker med utviklingshemning. Endringsforslagene preges derfor også av at det er innsparing som er målsettingen. Større bofellesskap, gruppebasert omsorg og nærhet mellom bolig og dagtilbud gjennomføres ikke med utgangspunkt i behovene til mennesker med utviklingshemning, men ut fra kommunens økonomiske motiver.

Strømman, Øverbø og Enlid mener også at en eventuell samorganisering av bolig- og dagtilbud vil kunne rive ned flere velfungerende tiltak. - Kostnadene ved en slik omorganisering kan fort bli høyere enn en eventuell gevinst. Kommunens egen brukerundersøkelse fra 2005 viser at de fleste pårørende/hjelpeverger stilte seg negativt til at de samme ansatte skal bistå brukeren både på dagtilbud og hjemme – hvis den enkelte ikke har et spesielt behov eller

har ytre ønske om det. Kommunens ønske om å spare transportkostnader til og fra hjem og dagtilbud kan også bli et tilbakeslag hvis det betyr at den enkelte må gi avkall på et tilbud som det kan ha tatt år å få til å fungere.

Institusjonstenkning

De tre styremedlemmene stiller seg kritiske til at kommunen i dette prosjektarbeidet og i den nye vedtaks-malen fokuserer for lite på den enkeltes sosiale nettverk og mulighet for å få et godt og verdig liv – blant annet med deltakelse i samfunnet utenfor boligen. - Vi etterlyser en større satsing på den enkeltes sosiale nettverk og livskvalitet. Her er det behov for mer enn å få dekket sine primærbehov. Kommunens henvisninger til aktiviteter som kan tilrettelegges i fellesskap med andre, er i tillegg svært bekymringsfullt. Det vil kreve samordning av flere personers enkeltvedtak – noe vi mener må være lovstridig.

Enlid, Øverbø og Strømman stiller seg dessuten negative til kommunens vedtak om å øke maksimum antall beboere i bofellesskap til ni – og gi disse gruppebaserte tjenester. - Hvis dette for eksempel fører til at beboerne må spise sammen og at flere får tjenester sammen for å spare personalressurser, er det snakk om institusjonstenkning, som ikke innebærer et bedre tjenestetilbud til den enkelte. Det er solid

Fra venstre: Eystein Enlid, Turid Øverbø og Frode Strømman

erfaring for at praktisering av et system med utstrakt bruk av fellesløsninger og gruppetilbud med lite personale fører til økt bruk av makt og tvang. Vi frykter at mindre personaltid til den enkelte kan føre til et liv i passivitet og apati.

Vi har selvsagt ikke noe imot at mennesker med utviklingshemning tar del i felles aktiviteter når den enkelte ønsker det. Men man kan ikke vedta at de skal trives sammen. All erfaring viser dessuten det er vanskeligere å få til en god sammensetning av beboere og et godt bomiljø desto større enheten er.

Slik blir det også vanskeligere å sikre den enkeltes behov både for individuelt tilpassede tjenester og for gode sosiale relasjoner. Det er i tillegg liten tvil om at konsekvensen av større enheter også vil bety dårligere rettsikkerhet for den enkelte. Vi har i det hele tatt ikke fått et eneste signal i prosjekt "Bedre tjenester for utviklingshemmede" om hvordan kommunen i praksis vil ivareta den enkeltes behov og interesser på en bedre måte enn i dag, presiserer Enlid, Strømman og Øverbø.

Enkeltvedtak

De tre beklager i tillegg sterkt at

de timefestede enkeltvedtakene som gjelder mennesker med utviklingshemning skal erstattes med tjenestebeskrivende vedtak. - Dette svekker også deres rettsikkerhet og mulighet for å klage, ettersom vedtakene nå blir mindre konkrete og vanskeligere å forholde seg til. NFU ønsker derfor vedtak som beskriver både innhold og omfang.

Maten

I vedtaksmalen legges det tydeligvis opp til at tjenester skal gis til grupper. Det gjelder for eksempel felles middag basert på oppvarming av ferdiglaget middagsmat. For mange er planleggingen og tilberedningen av dette måltidet et av dagens høydepunkter. Vi opplever derfor at det å avspise mennesker med utviklingshemning med "enkel og oppvarmet mat" og at det arbeides for å se på muligheten for å forenkle tilberedningen av måltider ved matombringning som direkte støtende.

De tre minner til slutt om hva politikerne sa da prosjektet "Bedre tjenester til utviklingshemmede" ble startet i 2005. - Bystyret presiserte den gang blant annet at det var.. "et mål å sikre optimal bruk av ressurser og god kvalitet på tjenesten og at arbeidet ikke måtte forringe tilbudet til den enkelte". Det som er planlagt, er det stikk motsatte, mener Eystein Enlid, Turid Øverbø og Frode Strømman.

- Endringer skaper utrygghet

- Endringer, hva de innebærer og hvilke konsekvenser de får for den enkelte skaper naturlig nok usikkerhet og utrygghet. I tillegg til optimal bruk av ressursene skal imidlertid kvaliteten på tjenestetilbudet opprettholdes og helst bedres i kjølvannet av prosjekt "Bedre tjenester til utviklingshemmede", samtidig som vi ivaretar individuelle behov.

Kommunaldirektør for helse- og omsorg i Trondheim, Tor Åm, påpeker at erfaringene når det gjelder tjenestetilbudet til mennesker med utvikling-

shemning etter ansvarsreformen ikke har vært like vellykket på alle områder. - Det ble et for stort fokus på utforming og størrelse på bolig, og vi tok for lite hensyn til individuelle behov. Trondheim kommunes brukerundersøkelse i 2005 viste at brukere og pårørende ikke var fornøyd med kvaliteten på tjenestene. Mange gir uttrykk for at deres sønn eller datter er ensomme og uten mulighet til selv å oppsøke andre. De mener også at fritidstilbudet og jobb/dagtilbudet er for dårlig. Dette til tross for at Trondheim kommune statistisk sett bruker betydelig mer res-

surser i gjennomsnitt pr. tjenestemotaker enn andre norske kommuner vi kan sammenlikne oss med.

- Forstår du pårørendes bekymring når dere nå har gått bort fra timefestede til tjenestebeskrivende tiltak?

- I de nye vedtakene er det beskrevet at tilsyn, måltid og fritidsaktiviteter kan gis sammen med flere. De fleste brukerne i Trondheim er vurdert til ikke å trenge ressurser tilsvarende 1:1. Det tilsier at de også i dag deler tjenester med andre. Jeg kan derfor

ikke se at utøvelsen av tjenesten på disse områdene vi bli vesentlig endret fra den praksis som har vært gjeldende til nå. Jeg vil understreke nok en gang at individuelle behov skal ivaretas når vi planlegger tilbud til den enkelte.

Flyttes ikke mot sin vilje

På spørsmål om hvorfor folk som trives i små og vel fungerende bofellesskap skal flyttes, svarer Åm at ingen skal flyttes mot sin vilje. - Når vi i noen tilfeller har argumentert for å legge ned eksisterende bofellesskap, er det fordi de er tungdrevne, dyre i drift og lite hensiktsmessig utformet. Vi har for eksempel fått pålegg fra Branntilsynet om at en del gamle bofellesskap er farlige både for beboere og ansatte på grunn av den branntekniske situasjonen. Flere steder har vi måttet sette inn ekstra bemanning på natt i påvente av flytting selv om bemanningen i utgangspunktet er meget god.

Fylkesmannen har ved flere tilsyn avdekket forhold ved utøvelsen av tjenesten som ikke er i samsvar med kapittel 4a om bruk av makt og tvang i Lov om sosiale tjenester. Desto mindre bofellesskapet er, desto vanskeligere er det å bygge opp gode fagmiljø. Flere av brukerne i de små bofellesskapene har dessuten en helsesituasjon som gjør at de bør bytte bolig.

Større bofellesskap

Tor Åm mener at kommunen ved å etablere større og mer tilrettelagte bofellesskap med felles arealer som gir mulighet for sosialt fellesskap for dem som ønsker det, på en mye bedre måte kan sikre beboerne et faglig godt tilbud og samtidig legge til rette for et sosialt fellesskap for dem som ønsker det. - Ved at beboerne kan oppsøke et sosialt fellesskap vil de også få mulighet til å finne mennesker de kan etablere et vennskap med. Slik vil vi også få større åpenhet og et bredere fagmiljø i bofellesskapene. Jeg er overbevist om at dette vil redusere bruk av makt og tvang uten vedtak og redusere antallet søknader om hjemlet bruk av tiltak etter kapittel 4a.

Kommunaldirektøren presiserer samtidig at ingen i Trondheim kommune

Tor Åm.

ønsker å opprette nye institusjoner. - Vi vil fortsatt opprette botilbud med fra en og opp til ni beboere maksimalt. Ved å øke snittet på antall beboere i hvert bofellesskap fra tre til fire i dag til fem-seks, kan vi i praksis avvikle køen på om lag 30 hjemmeboende som venter på et botilbud med døgtjenester innenfor de rammene vi har. "Prosjekt bedre tjenester til utviklingshemmede" i Trondheim handler altså om å avvikle en kø av hjemmeboende og samtidig sikre bedre tjenester til de som mottar tjenester i bofellesskap fra før, sier Tor Åm.

Han påpeker at ca. 30 personer med utviklingshemning har flyttet til en annen bolig så langt i prosjektperioden. - Noen bor nå i nyetablerte bofellesskap, mens andre har flyttet til eksisterende boliger. Dette har skjedd i nært samarbeid med den enkelte og hans eller hennes pårørende, og er bygd på frivillighet.

En av de tingene jeg både som far til en datter med autisme og som kommunaldirektør har vært misfornøyd med, er at brukere og pårørende ikke har innflytelse på hvem de skal bo sammen med. Jeg ønsker derfor å samarbeide med NFU og Autismeforeningen om måter å gi slik brukerinnsflytelse på uten at vi bryter taushetsplikten, presiserer Tor Åm.

Universell utforming

- Hvilken kommentar har du til at Trondheim som pilotkommune på universell utforming planlegger et nytt bofellesskap i Klæbuveien 209 på en måte som er i strid med standardene for universell utforming?

- Det planlagte bofellesskapet i Klæbu-

veien har universell utforming med livsløpsstandard og heis og skal tilbys yngre personer uten store, fysiske hjelpebehov. Det er så vidt jeg vet fortsatt på tegnestadiet. Hvis det er slik at en konkret bruker er misfornøyd med planlagt bolig, må vi snakke sammen om det.

Brukermedvirkning

På spørsmål om Tor Åm er fornøyd med brukermedvirkningen i prosjekt "Bedre tjenester for personer med utviklingshemning" svarer kommunaldirektøren at det for ham er et helt sentralt satsingsområde. - Jeg er overbevist om at brukerinnsflytelse er nøkkelen til å kunne yte tjenester som oppleves å ha god kvalitet. Dermed har det også vært viktig for oss å sikre brukerinnsflytelsen i vårt forsøk på å legge om kursen innen tjenestetilbudet til våre brukere med utviklingshemning.

Jeg har gjentatte ganger bedt om å få komme på medlemsmøter i NFU Trondheim lokallag uten at jeg har fått respons. Jeg opplever ikke at vi får til dialogen på systemnivå. Vi ønsker å legge opp til at brukere og pårørende skal få innflytelse over hvem den enkelte skal bo sammen med. Det er ikke enkelt å legge opp til et slikt system uten å bryte taushetsplikten – når jeg ikke får tilgang til samtaler med medlemmer av NFU. Medlemmer av prosjektgruppen og de ulike arbeidsgruppene har informert om prosjektet, og arbeidet aktivt for en positiv prosess og gode resultater.

Åm viser også til at lederen av prosjektet "Bedre tjenester for utviklingshemmede" har deltatt på nettverksmøter i bydelene, informert om prosjektet ved de enkelte bofellesskapene og samhandlet nært med andre kommunale avdelinger. - Vi har sendt informasjonsskriv til ansatte og pårørende/hjelpeverger og holdt informasjonsmøter. Jeg mener med andre ord at vi har gjort ganske mye for å ivareta brukermedvirkningen. Men vi er altså ikke fornøyd med dialogen og mottar gjerne innspill om hvordan vi kan få den bedre.

For en kultur- opplevelse!

TEKST OG FOTOS: BITTEN MUNTHE-KAAS

Kulturfestivalen anno 2007 i regi av NFU Sogn og Fjordane fylkeslag samlet ca. 170 mennesker fra hele fylket. Her arbeider kursdeltakerne sammen i ”kulturverksteder” i dans, musikk, drama, tegning og maling. For en som var til stede for første gang, ble det å observere alt som skjedde i løpet av de tre festivaldagene en uforglemmelig opplevelse.

I år er det nitten år siden en liten gruppe NFUere, med Åsta Nordeide og Kari Støfringsdal i spissen, startet fabuleringen om å arrangere en festival. De tente en gnist. En gnist som i løpet av disse årene er blitt til et stort flammende bål som varmer hundrevis av sjeler som strømmer til arrangementet.

Mens regnet plasket utendørs kunne deltakerne kose seg i varmt svømmebasseng.

I kjølvannet av at fylkeslaget tidligere i år fikk fylkeskommunens prestisjetunge kulturpris for 2007, hadde arrangørene tatt spanderbuksene på og invitert den landskjente musikergruppen Merkesteinane fra Møre og Romsdal til å åpne festivalen. De innfridde forventningene, og konserten de leverte satt en fin spiss på arrangementet.

Improvisasjon

Deltakerne på denne kulturfestivalen er fra 16 år og oppover. Noen er nybegynnere – andre er viderekomne. Likevel, festivalen handler først og fremst om å komme sammen og oppleve fellesskap i ulike kulturelle uttrykksformer.

Duett på teaterkurs

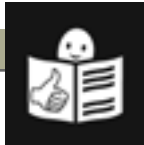
Det legges stor vekt på det sosiale – og på å kunne delta på sine premisser. For uansett nivå og kurs, her er improvisasjon en kommunikasjonsform som det blir lagt vekt på. Det var morsomt å registrere hvordan det hele tiden skjedde en utveksling av ideer på de ulike kursene. De erfarne instruktørene tok hele tiden utgangspunkt i ”her og nå” der de møtte deltakernes stemning og måte å uttrykke seg på – enten det var i dans, bruk av instrumenter, form og farger eller i oppsetningen av det forrykende stunt-teateret ”Tor med hammeren” på dramakurset.

Dugnadsånd

Kulturfestivalen i Sogn og Fjordane er et godt eksempel på hva man kan få til ved hjelp av god, gammeldags dugnadsånd. Her jobber folk jobber sammen for noe de tror på. Det er mange ting og uttallige detaljer som skal på plass, men arrangørene her har mange og velvillige hender å ty til. Festivalen avsluttes med en utstilling og forestillinger der deltakerne viser hva de har gjort og lært. Og med sine godt kvalifiserte og entusiastiske instruktører som kommer tilbake år etter år, ble det et flott punktum for en strålende kulturopplevelse, både for utøvere og publikum.

Konsentrerte deltakere på malekurset.

Omtrent 170 mennesker kom på kulturfestivalen til NFU Sogn og Fjordane fylkeslag. Her var det kurs i dans, musikk, teater, tegning og maling.

For 19 år siden begynte lederen Åsta Nordeide og flere andre NFUere å tenke på å lage en festival. Nå er festivalen en stor opplevelse for mange hvert år.

Musikergruppen Merkesteinane fra Møre og Romsdal åpnet festivalen. De laget en fin stemning med musikken sin.

Deltakerne var fra 16 år og oppover. Alle kunne være med i fellesskapet. Deltakerene på teaterkurset laget en flott forestilling som het "Tor med hammeren".

1

2

1 Deltakerene på et av musikkursene.

2 Tor Heine er en av frontfigurene i Merkesteinane.

3 Instruktør Tor Olav Heldal og deltaker Solveig Skaaheim

4 Instruktør og musikkterapeut Solgunn Elisabeth Knardal svinger seg med Åse Forsund

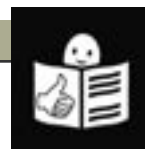

4

3

GRATULERER BØMLO!

Mandag 5. mars 2007 ble en gla'dag i Bømlo.

Da bestemte politikerne at det ikke skal bygges en institusjon for mennesker med utviklingshemning i kommunen.

I stedet skal de gamle boligene som er der pusses opp og settes i stand.

Kommunen trodde de kunne spare 2 millioner kroner på å bygge større boliger.

Leder Else Berit Ingvaldsen i Bømlo lokallag mente det var mye bedre å sette i stand de gamle bygningene. Det ønsket både de ansatte, de som bor der og NFU.

Og slik ble det da politikerne fikk tenkt seg om. Da var hele kommunestyret enig med Else Berit Ingvaldsen.

Mandag 5. mars 2007 vil for alltid være en merkedag i historien til NFU Bømlo lokallag. Ikke minst takket være lokallagets innsats unngikk man å få en institusjon med tolv boenheter for personer med utviklingshemning i denne Hordaland-kommunen. De eksisterende boligene skal i stedet rustes opp.

Denne saken viser med all tydelighet hvor viktig det er med aktive lokallag av NFU! For etter å ha satt seg inn i saken, skjønte politikerne til slutt at penger er mindre viktig enn enkeltmenneskers livskvalitet. Flertallet av politikerne i Utvalg for levekår holdt likevel på å gå fem på da de sluttet opp om konsulentfirmaet Agendas anbefaling om å bygge større boenheter for mennesker med utviklingshemning. Firmaet hevdet at det ville ha spart kommunen for to millioner kroner fra budsjettåret 2008, noe som Arbeiderpartiet, som det eneste, gikk i mot.

Sterke protester

Etter at utvalgets innstilling var klar, kom det imidlertid sterke protester fra NFU Bømlo lokallag. Leder Else Berit Ingvaldsen satt for det første spørsmålsteget om konsulentfirmaets

Forslaget om å bygge ut disse boligene til en institusjon med tolv boenheter for mennesker med utviklingshemning ble nedstemt av et enstemmig kommunestyre. (Foto: Else Berit Ingvaldsen)

påståtte innsparinger var realistiske. Hun påpekte at det var et atskillig bedre alternativ å ruste opp eksisterende bygninger enn å gjennomføre en sentralisering på tvers av ansattes, brukernes og NFUs ønske. Lokallagslederen viste ellers til at det å slå sammen de tre eksisterende bofellesskap til en institusjon, trolig ville ha ført til økende utagering, behov for flere ansatte og bruk

av mer makt og tvang, noe som i dag er kraftig redusert i Bømlo kommune. Og da politikerne fikk tenkt seg om, var et enstemmig kommunestyre enig med henne i det, og gikk til slutt inn for Arbeiderpartiets forslag. Interesserte kan lese mer om denne saken og NFU Bømlo lokallags argumentasjon på www.nfunorge.no/rogaland

- Vi føler oss overkjørt

Kommunestyret i Gulen kommune i Sogn og Fjordane har bestemt at de vil bygge et bofellesskap for ungdom med utviklingshemning.

Leder Astrid Uthaug i NFU Gulen lokallag er lei seg. Hun mener at den enkelte må få bestemme selv om han eller hun vil bo sammen med noen eller for seg selv.

Nå skal foreldrene og ungdommene komme sammen med folk fra kommunen.

De skal bli enige om hvor i Gulen bofellesskapet skal bygges.

De skal også snakke om hvor mange leiligheter det skal være der.

Mot de fleste foreldrenes vilje gikk flertallet i kommunestyret i Gulen kommune i Sogn og Fjordane nylig inn for å bygge et bofellesskap for ungdom med utviklingshemning.

Leder av NFU Gulen lokallag, Astrid Uthaug, er oppgitt. Hun har stått i spissen i kampen mot dette prosjektet – og er svært skuffet over at flertallet av politikerne, med unntak av Høyre og Senterpartiet, har valgt å se bort fra at ni foreldre som representerer nesten

alle de aktuelle personene i kommunen, har skrevet under på et brev mot prosjektet.

Uthaug påpeker at det må være opp til den enkelte å bestemme om han eller hun vil bo sammen med noen eller for seg selv. Med et leieforhold i kommunal regi kan beboerne risikere å bli flyttet. Det har vi sett eksempler på i Gulen kommune tidligere, sier Uthaug. Hun mener derfor at det er tryggere å eie selv.

Brev fra NFU

I saksutredningen til Gulen kommune kommer det fram at mennesker med stort hjelpebehov ikke skal ha rett til å bo annet sted enn i kommunens tilrettelagte boliger. NFU sentralt skriver i et brev til rådmannsavdelingen at et slikt krav fra kommunen strider mot intensjonene i ansvarsreformen, interna-sjonale konvensjoner og retningslinjer fra regjeringen. I det samme brevet gir NFU også uttrykk for at det å bygge boliger som kun er øremerket mennesker med særlige behov, minner mer om institusjon enn integrering. NFU minner også om at samlokaliserte boliger ofte kan lede til økt utagering og uønsket atferd, som i sin tur vil føre til økte kostnader for kommunen.

Komité

Det skal nå settes ned en hurtigarbeidende gruppe der brukere/pårørende er representert. Gruppen skal avgjøre hvor i Gulen det nye bofellesskapet skal bygges og hvor mange leiligheter det skal bli der.

*Leder av NFU Gulen lokallag,
Astrid Uthaug.*

Fra konflikt til mestring

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

- I tillegg til å skape en bedre situasjon for brukeren bygger vi mestring når vi arbeider med fastlåste konflikter og krisesituasjoner mellom ansatte og pårørende. Slike konflikter utvikler seg som regel fordi det er uenighet om hva slags hjelp brukerne har behov for.

Ellen K. Munkhaugen og Tage Lien har arbeidet ved Knutepunkt for mekling og konflikthåndtering i Nasjonalt autismenettverk siden starten i 2000. Fra juli 2006 ble de ansatt ved Ullevål Universitetssykehus og skal videreføre tilbudet om mekling i Helse Øst. Disse to er fortsatt de eneste konfliktløserne både i Norge og Norden som arbeider i tilknytning til personer som trenger bistand fra hjelpeapparatet. Selv om de kun jobber med personer innen autismespekteret, mener de at det også er et stort behov for denne tjenesten blant andre grupper funksjonshemmede.

På spørsmål om hvorfor det ikke er opprettet en tilsvarende tjeneste for

andre grupper funksjonshemmede, viser Munkhaugen og Lien til at klageadgangen innen offentlig forvaltning blir ansett for å være tilstrekkelig. - I alle saker vi har vært inne i, har den ordinære klagebehandlingen imidlertid ikke ført til noen løsning. Vårt inntrykk er at behovet for mekling i forbindelse med alvorlige konflikter er økende. Det forundrer oss at det i dagens velferds-Norge bare er en eneste gruppe funksjonshemmede som får et slikt tilbud, sier Tage Lien og Ellen Munkhaugen.

Fokus på brukeren

Noe av det første de gjør når de skal mekle i en fastlåst konflikt, er å rette søkelyset mot brukeren – ettersom deres behov som regel er kommet i skyggen av uenigheten mellom pårørende og ansatte.

De to konfliktløserne viser til at frustrasjonen og fortvilelsen i slike uløste saker også er sterk blant de andre berørte partene. - Ansatte er mer avhengig av støtte fra foreldre og pårørende i sitt arbeid enn mange er klar over. Når de opplever det motsatte, er det konfliktfremmende.

- *Oppstår det oftere fastlåste konflikter i større enn i mindre boenheter?*

- Vi har ikke grunnlag for å si at større enheter i seg selv genererer konflikter, svarer Munkhaugen og Lien. De minner samtidig om at personer med autismetilstander både i små og større boenheter ofte har mer individualiserte tiltak enn for eksempel mennesker med utviklingshemning. - Vi har i dag mye kunnskap om hva som fungerer for den enkelte med autisme. Alle som arbeider med personer med disse tilstandene vet at de reagerer så voldsomt på å måtte oppholde seg i en bolig med utydelige rammer, uro, støy og uforutsigbarhet at det ikke nytter å tilby dem det. Det er ”enkler” å overlate en rolig, sedat kar med Downs syndrom til et mindre strukturert bomiljø.

På spørsmål om de ofte er inne i konflikter der det er fattet vedtak etter kapittel 4a om bruk av makt og tvang, svarer de to benektende. - Vårt inntrykk er at sosialtjenesteloven i stor grad fungerer som et kvalitets-sikrende verktøy både for personer med utviklingshemning og autisme, og at rettighetene både for brukere, pårørende og kravene til tjenestene er tydelig nedfelt. Det er mange forhold som skal ivaretas for at man skal kunne anvende tvang.

Tage Lien og Ellen K. Munkhaugen greier stort sett å løse fastlåste konflikter mellom pårørende og ansatte i hjelpeapparatet.

- Hva er ansattes største utfordring i konflikter som har låst seg?

- De må ha et bevisst forhold til hvem som skal eie brukernes stemme. Med det mener vi at en del ansatte har et stykke vei å gå når det gjelder å sette seg inn i den enkelte families livsverdier, kultur og historie. Vi etterlyser et større fokus på dette temaet både ved utdanningsinstitusjonene og i virksomheter som yter tjenester. For foreldre kan det for eksempel være viktig at deres sønn eller datter spiser og sover godt, er rene og hele i tøyet, at de pene koppene de har fått fra bestemor ikke blir knust. Fagfolk i deres nye hjem er som regel mer fokusert på hvor selvstendige brukeren er, at det ikke har vært episoder med utagering siste uke osv. Foreldre og ansatte bruker i tillegg et vidt forskjellig vokabular, som i seg selv ofte gjør det vanskelig å kommunisere og kan utløse uenighet og konflikter.

- Greier dere alltid å hjelpe partene med å finne en løsning?

- Vi ser gode resultater. Vår erfaring er at partene alltid har mulighet for å forbedre seg. En av forutsetningene for et positivt resultat er at vi i starten styrer meklingsmøtene stramt. Mange av dem vi arbeider med, har svært dårlige erfaringer med å møtes. Vi har ofte kommet inn på et tidspunkt i en konflikt der de involverte nærmest er desperate etter å få hjelp til å finne en løsning. Det gjør dette til en takknemlig jobb.

- Oppstår det lettere konflikter mellom ansatte og pårørende som har en annen sosial bakgrunn, mer utdanning og en høyere samfunnsmessig "status" enn de ansatte?

- Pårørende kan virke eskalerende på en konflikt hvis de for eksempel bruker media, tar kontakt med advokat eller bruker sine forbindelser i systemet for alt de er verdt. I enkelte saker som kan gå over mange år, har vi sett at det primære motivet har vært å stille noen til ansvar eller ramme noen. En slik strategi er brukerne aldri tjent med. Felles for slike saker er også at det

Begrensninger

Følgende er eksempler på "begrensninger" som kommuner bruker i konflikter med pårørende:

- Kun besøk fra pårørende på avtalte tidspunkt.
- Ikke mulighet for spontane visitter.
- Tidsbegrensning ved besøk i brukers hjem.
- Nei til besøk hos sønn/datter som bor i kommunal bolig.
- Manglende bistand ved samvær mellom bruker og pårørende.
- 2:1-bemanning når brukeren besøker pårørende.
- Restriksjoner på telefonsamtaler.
- Begrenset informasjon til pårørende om aktiviteter og turnus/vaktplan.
- Regler for hvem pårørende kan ta opp ting med.

handler om sterkt traumatiserte mennesker – på begge sider av bordet. Likevel, vi kan ikke si at det oppstår flere konflikter mellom Kong Salomon og Jørgen Hattemaker av den grunn.

Lien & Munkhaugen karakteriserer foreldre flest til barn, ungdom og voksne med funksjonshemninger som "ressurssterke" – i den forstand at de kan lovverket på rams. - Dette gjelder ikke minst foreldre til personer innen autismespekteret. De er sterkt involvert, godt skolert både på metoder og tilnærming og vet hvor de skal hente informasjon som kan styrke deres argumentasjon i sitt arbeid for sine respektive familiemedlemmers rettigheter.

Skolerte pårørende kan imidlertid virke konfliktfremmende, for eksempel når ansatte gir uttrykk for at foreldre trenger veiledning som de selv mener er unødvendig. Det er også en farefull ferd når foreldre gir uttrykk for at de har et opplæringsansvar overfor ansatte. Risikoen for at det raskt kan skjære seg dukker dessuten opp når

fagfolk opplever at foreldre trekker deres kompetanse i tvil og kommer med krav om alternativer. Enda verre blir det når fagpersoner tyr til karakteristikk av foreldre som "psykisk syke" og "mentalt forstyrret". Noe av det verste som kan skje er likevel når hjelpeapparatet "parkerer" pårørende og kutter kontakten med dem. Det kan virkelig føre til at brukerne blir skadelidende, noe vi dessverre har sett flere tragiske eksempler på.

De to meklerne kommer først inn i konflikter når partene har gitt opp å komme til enighet. - Vår jobb er uansett å være nøytrale og uavhengige. Vi har begge lang erfaring fra arbeid med personer med autismetilstander. Begge parter senker skuldrene når de får vite det. På bakgrunn av vår meklereerfaring kan vi også berolige partene med at de ikke er unike som er kommet opp i en slik vanskelig situasjon.

Vi får først begge parter til hver for seg å si noe om hva de mener vil være en god løsning. Dette brukes som utgangspunkt for en prosjektskisse, som er vårt mandat og dermed styrende for den videre prosessen.

- Hvordan går det med partene som lykkes å finne en løsning – på sikt?

Vi har ikke foretatt noen etterundersøkelse, men har kontakt med noen som viser at de har et etablert et annet samhandlingsmønster etter at konflikten er løst. De fortsetter i samme gode spor og bidrar dermed til at den positive samhandlingen fortsetter. Vi har også vært inne i noen saker på nytt i en overgangsfase der brukeren for eksempel har fylt atten år, mye skal forandres og hjelpeapparatet ser at det kan være fare for en gjentakelse av den problematiske samhandlingen. I slike saker har det vist seg å gå greit og finne fram til gode løsninger – etter som partene kjenner hverandre og har vært gjennom en prosess tidligere, sier Tage Lien og Ellen K. Munkhaugen.

Selvbedraget fra Hollywood-filmene

Vi er blitt så velutviklet at vi opplever barn med Downs syndrom som en tragedie. I rapporten fra Folkehelseinstituttet kan en lese at blant dem som får påvist at fosteret har Downs syndrom, velger 84,6 prosent å ta abort.

Vi er blitt så rike at vi bruker ressurser på fjerning av slike fostre. Mange lever i selvbedraget fra Hollywoodfilmene: Mennesker som et sunt, friskt og evigungt individ. Avvik fra normalen begrenses til en lykkelig gråhåret bestefarsskikkelse uten gikt og protese.

Laila Dāvøy vil satse på bedre rådgivning til gravide og bedre koordinering av tjenestetilbudet, sier hun til Aftenposten. Inge Lønning følger opp og vil tilrettelegge helsetilbud og økonomiske støtteordninger til foreldre, slik at de ikke føler seg presset til å ta abort. Det er bra at politikerne reagerer. En kan håpe at reaksjonene varer lenger enn medias fokus på saken. Media har som kjent store konsentrasjonsvansker. De evner sjelden å holde fokus mer enn en uke.

Problemstillingene er mange og alvorlige. Det er ikke lett for ei gravid å se konsekvensene av det å få et barn med

Downs syndrom. Det å få en slik baby gir ofte en sorgreaksjon. En sorgreaksjon som er skapt i ei smørje av uvitenhet og rådende holdninger om vellykkethet og suksess. Hvis de gravide hadde visst hva et barn med Downs syndrom innebar, så ville aborttallene vært langt lavere.

Et barn med Downs syndrom krever mer enn gjennomsnittsbarnet. Emilie er åtte år, hun må fortsatt ha tilsyn hele tiden. Hun kan stikke av og er verken redd for trafikk eller dypt vann. Når åtteåringen hiver seg ned og protesterer som en treåring, så er åtteåringen et tyngre løft. Men at barn er krevende er verken nytt eller diagnosespesifikt. Emilie gir meg minst like mye som de andre tre jentene mine. Alle vil se at hun setter pris på å være til.

Vordende foreldre ønsker at det kommende barnet skal skåre høyere på alle de positive egenskapene som mennesket vurderes etter. Slike mennesker er det svært få av. På den annen side angreir ikke foreldre på de høyst ordinære barna som de vitterlig har. Holdningene svarer til frykten for det ukjente og vissheten om det kjente. Legevitenskapen spiller på frykten til vordende foreldre, ikke på de erfarne foreldrenes syn.

Dāvøy og Lønning kommer med fine tanker. Andre har hatt tankene før. Stortinget har vedtatt lover som gir rett til tjenester, økonomiske ytelser og samordning av tjenestene. Alt kan gjøres bedre, men lovverket er stort sett bra. Problemet er at tjenestetilbudet ofte ikke følger lovverket. Forvaltningens lovlighet er heller ikke blitt bedre. Tilsyn og andre undersøkelser gir god dokumentasjon.

Formålet med sosialtjenesteloven er blant annet å bidra til at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre.

Slike fine målsettinger følges ikke opp. Mennesker med utviklingshemning plasseres i spesielle avdelinger på skolen. De plasseres i bofellesskap med andre med utviklingshemning. Arbeid og fritidstilbud er isolert fra resten av samfunnet. Folk med utviklingshemning blir så godt isolert fra samfunnet at få blir kjent med dem. Det er naturlig at den gravide frykter det ukjente. Det er forståelig at hun velger abort.

JENS PETTER GITLESEN,
HAFRSFJORD

Får ikke gifte seg!

I det SFA går i trykken kom sjokkmeldingen om Maybritt og Kåre Morten i Bergen som vi kjenner fra filmen "Kabal i hjerter". De har forlovet seg, bryllupsplanene var klare og de skulle flytte sammen i egen leilighet. Like før påske sa fylkesmannen i Hordaland nei til at de skal gifte seg, fordi Kåre Morten kan komme til å trenge pleie som Maybritt ikke kan gi ham! Les mer på www.bt.no Vi kommer selvsagt tilbake til denne saken i neste utgave av Samfunn for alle!

Danmark

Det er avslørt rystende forhold for personer med utviklingshemning ved et bofellesskap i Danmark. I tre måneder var en journalist ansatt som ferievikar i Nyborg, der han i tillegg jobbet med skjult kamera på sine i alt 35 vakter. Han dokumenterte blant annet at beboere måtte ligge i egen urin i 12–14 timer mens de ansatte så TV og drakk kaffe.

Les mer på www.naku.no

Utfordringer i kø for aleneforeldre

- Tall fra NAV viser at det er rundt 8 200 aleneforeldre med barn med funksjonshemming her i landet. Nå må det forskes mer på hvordan de har det.

Jurist og redaktør av www.alenemedbarn.no Kari Reine, kom i et engasjert foredrag på den store konferansen "Sammentreff" nylig, inn på at mange aleneforeldre til barn med funksjonshemming er ensomme og utbrente. De slåss for å få nok hjelp fra det offentlige, føler en form for underlegenhet som enslige og er sårbare over kanskje å være den som alltid representerer familien alene. Forholdet til den andre foreldren er kanskje ikke det enkleste heller. Det er foretatt undersøkelser som tyder på at samværsfedre i mindre grad stiller opp for sine barn med funksjonshemninger enn de gjør for sine barn uten.

Reine etterlyste økonomiske ordninger, som i større grad tar hensyn til merbelastninger i alenefamilier med barn med varige behov for pleie og omsorg. Hun viste til at 60 prosent av mødrene, mot bare åtte prosent av fedrene, slutter i jobben eller reduserer stillingen sin når barnet har omfattende pleie- og omsorgsbehov. - Ettersom kvinners lønnsnivå generelt er lavere enn menns, vil det få store økonomiske konsekvenser.

Sliter hardt

Både i en NOVA-undersøkelse av 2003 om omsorgslønn og andre undersøkelser, kommer det fram at aleneforeldre sliter hardt med å forsørge familien kombinert med at deres barn trenger ekstra omsorg. Aleneforeldre med store omsorgsoppgaver for egne barn kan ikke leve av en omsorgslønn og en hjelpestønadssats 3 på til sammen i overkant av syv tusenlapper. Problemene forsterkes når barnet fyller 18

år og all offentlig støtte faller bort. De kan da bli stående helt uten inntekt og med liten tilknytning til arbeidslivet. En utslitt kvinne midt i livet har dystre utsikter rent yrkesmessig. Det å bli møtt med liten forståelse fra arbeidsgiver i kjølvannet av eget sykefravær eller i forbindelse med omsorg til det pleietrengende barnet, er en tung belastning i lengden. Belastningen blir ikke mindre ved tanken på at familien er helt avhengig av den ene inntekten de greier å skaffe til veie. Det må derfor settes i gang mer konkret forskning for å få en bedre oversikt over hva som skal til for å hindre at aleneforeldre blir utbrent og faller ut av arbeidslivet.

Inntektssikring

Kari Reine brenner for den danske ordningen, der tapt brutto inntekt dekkes opp når foreldre helt eller delvis må redusere stillingen sin i kjølvannet av et barns behov for pleie og omsorg. - Denne støtten kan fordeles mellom begge foreldrene og gis så lenge barnet trenger det. De får også rådgivning og hjelp til eventuelt å endre yrkessituasjonen sin for å kunne holde seg i jobb. Denne ordningen bidrar til likestilling – ettersom ingen av foreldrene taper inntektsnivå.

Hjelpeapparatet må dessuten få større forståelse for den spesielle situasjonen aleneforeldrefamilier er i. Mange kommuner bruker barnets samvær med far i to uker om sommeren som argument for å si nei til avlastning. Det er også kommuner som presser samværsforeldre til å stille mer opp av den grunn. Dette kan i sin tur bidra til å gjøre et vanskelig samarbeid enda mer problematisk.

Kamplyst

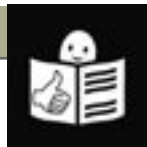
Reine har selv erfart at man som aleneforelder til barn med funksjons-

- Det finnes alltid en mulighet selv om det ikke ser slik ut i øyeblikket, sa Kari Reine.

hemning blir en slags administrerende direktør som skal organisere barnets tilværelse i forhold til skole, fritid, samvær med andre og ikke minst de mange fagpersonene som har med barnet å gjøre. - Likevel – mange av oss får kamplyst, pågangsmot og greier å mobilisere positiv energi til tross for en krevende livssituasjon. Det finnes alltid en mulighet selv om det ikke ser slik ut i øyeblikket, presiserte Kari Reine.

FN-konvensjonen - en god

FN har laget en avtale som handler om at mennesker med funksjonshemninger skal ha samme rettigheter som alle andre.

FN står for De forente nasjoner. Norge er medlem av FN.

Land som godkjenner avtalen, må endre lovene sine.

De må arbeide for at funksjonshemmede skal få et godt liv. De skal for eksempel ha rett til å gå på skole og rett til opplæring. Ingen skal utestenges fordi de er funksjonshemmet.

Avtalen ble undertegnet 30. mars i år. 20 land må godkjenne avtalen for at den skal gjelde. Det kan ta tid, kanskje 2 år!

- FN-konvensjonen ble lagt fram for signering i FN-hovedkvarteret i New York 30. mars i år. Dermed startet ratifikasjonsprosessen. Konvensjonen blir en god støttespiller for organisasjonene for funksjonshemmede både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Nå er det om å gjøre at både Norge og andre land arbeider raskt og effektivt for å tilpasse våre respektive lover slik konvensjonen krever. Deretter må vi bidra til at det blir et mest mulig internasjonalt fokus på innholdet, slik at flest mulig land godkjenner den.

Leder av NFUs internasjonale avdeling, Knut Roger Andersen, og jurist Hedvig Ekeberg spilte i likhet med andre representanter for funksjonshemmedes organisasjoner en sentral rolle i arbeidet som førte fram til det historiske vedtaket om FN-konvensjonen i New York 13. desember 2006. Andersen sier at han tror at EU, med Tyskland som nylig overtok roret i formannskapet, vil ratifisere konvensjonen. - Det blir litt av en jobb – med tanke på at 25 så forskjellige land skal komme fram til et felles ståsted.

Utfordringer for Norge

Andersen er samtidig helt klar på at vi også her i Norge har et godt stykke vei å gå før konvensjonen blir ratifisert.

- Det er Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) som skal samordne dette arbeidet i de mange departementene og andre instanser som er involvert. AID har likevel signalisert at forslaget om ratifisering skal legges fram så raskt som mulig.

- Hva må konkret gjøres i Norge for at tilrettelegging for funksjonshemmede blir i samsvar med FN-konvensjonen?

- Lovforslaget om forbud mot diskriminering på grunn av funksjonshemning må for det første legges fram. Det må også gjøres noe med omsorgen for mennesker med utviklingshemning som fortsatt er preget av en inngrodd straff- og tvangskultur. Antidiskrimineringsloven vil inneholde krav om bedre tilgjengelighet for alle – blant annet gjennom de vedtatte prinsippene om universell utforming. I praksis betyr det at både offentlige og private bygg, IKT og virksomheter som skal betjene folk flest, må tilrettelegge slik at mennesker med alle typer funksjonshemninger får adgang på linje med andre. Også her i landet står vi overfor store utfordringer i arbeidet

Knut Roger Andersen og Hedvig Ekeberg.

støttespiller

Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta Fakta

Viktig verktøy

FN-konvensjonen slår fast at de alminnelige menneskerettighetene også gjelder for mennesker med funksjonshemninger. Statene som ratifiserer konvensjonen, forplikter seg til å arbeide aktivt for å gjennomføre dem. Medlemslandene forplikter seg også til å gjennomføre tiltak for å sikre at mennesker med funksjonshemning i praksis får de samme økonomiske, kulturelle, sosiale og politiske rettigheter som andre, i tillegg til at de skal sikres vern om integritet og rettsikkerhet. Konvensjonen innebærer også at mennesker med funksjonshemninger skal behandles som individer – og ikke som gruppe.

FN-konvensjonen vil med andre ord spille en stor rolle for verdens 650 millioner funksjonshemmede – hvorav 75 prosent bor i utviklingsland. Den trer imidlertid først i kraft når 20 land har ratifisert den. Det vil trolig skje i løpet av 2008/2009.

Omfatter alle

Konvensjonen omfatter alle former for funksjonshemninger, men legger likevel særlig vekt på kvinner og barns rettigheter. Dette ut fra erkjennelsen om at kvinner og spesielt (jente)barn med funksjonshemninger utsettes for diskriminering, utestengning og overgrep i langt sterkere grad enn menn. Når en stat har ratifisert konvensjonen, vil det

si at nyfødte barn med funksjonshemning skal sikres rett til liv og alminnelige sivile rettigheter som helsetjenester, rett til opplæring, utdanning og arbeid, rettigheter ved valg osv.

Ratifisering

Ratifisering av FN-konvensjonen for funksjonshemmede betyr atskillig mer enn å signere et papir. Det innebærer store forpliktelser. Land som gjør det, må endre sine lover og satse på tiltak som styrker rettighetene til mennesker med funksjonshemninger på alle livsområder. Det betyr at hindringer i form av lover og regler, praksis og annet som diskriminerer må fjernes.

med å skape en inkluderende nærskole, gode økonomiske stønadsordninger, rettigheter i arbeidslivet, ferie- og fritidstiltak, helsetjenester, tilgjengelige transportmidler for alle osv.

- Har ikke Norge tross alt kommet langt i sitt arbeid med å skape et samfunn for alle i forhold til mange andre land?

- Vi har våre "svin på skogen" – her som andre steder. Norge har for eksempel – og i motsetning til 45 andre land – ennå ikke innført en nasjonal lov som skal bidra til antidiskriminering og likestilling av funksjonshemmede. Når norske kommuner nekter å bosette en asylsøker med funksjonshemning, brytes FN-konvensjonen – for å nevne noe. Likevel, de fleste andre land i verden står overfor atskillig større utfordringer enn oss i den satsingen som må til for å få tiltak som er i samsvar med

det FN-konvensjonen krever. I mange land er funksjonshemmede fortsatt en "glemt" og "usynlig" gruppe. En del land har ikke en gang et lovverk som anerkjenner mennesker med utviklingshemning som mennesker. Derfor er det også helt klart en del stater som vil nekte å ratifisere dette dokumentet. Det vil nok blant andre gjelde Kina og de arabiske landene. Jeg håper til gjengjeld at alle de nordiske landene har ratifisert den i løpet av 2007.

- Vil du si at FN-konvensjonen bare representerer framskritt for mennesker med utviklingshemning – på alle livsområder?

- Svaret er ja, med unntak av at konvensjonen er noe mindre restriktiv i forhold til å frata mennesker med utviklingshemning deres rettsevne enn det norsk lovverk tillater, sier Knut Roger Andersen.

Litt bekymret

På spørsmål om han tror prosessen med å få konvensjonen ratifisert i Norge vil gå smertefritt, medgir Andersen at han er litt bekymret. - Det er ingen grunn til å legge skjul på at arbeidet med denne FN-konvensjonen i enkelte fora også her ikke akkurat kan sies å ha høyeste status. Derfor er det nå om å gjøre å skape forståelse for at prosessen før ratifisering må få tilført de ressursene, fagkompetansen og ikke minst brukerperspektivene fra SAFO og FFO som er helt nødvendige.

Jungelhåndboka

En ny og revidert utgave av Jungelhåndboka foreligger nå. I likhet med tidligere utgaver gir boka en enkel oversikt over velferdsretten slik at brukerne selv kan orientere seg i paragrafjungelen og kanskje fine svar på noen av sine rettighets spørsmål. Boka tar for eksempel opp spørsmål innen opplæring og utdanning, arbeidsliv, trygdeytelser, helsetjenesten, sosialtjenesten, barneverntjenesten, boligspørsmål og offentlig saksbehandling. Boka er ført i pennen av tidligere leder av Rettighetscenteret, Tove Eikrem Mork. Interesserte kan bestille boka på info@ffo.no

Habilitering

Habiliteringstjenester for barn varierer til dels svært mye og er ikke likeverdige. Det viser et landsomfattende tilsyn til barn i 2006, melder Statens Helsetilsyn. Du kan lese mer både på www.nfunorge.org og www.dok.no

Utsatt

Arbeids- og inkluderingsdepartementet ba Statens råd for funksjonshemmede om å arrangere en høringskonferanse om status quo og utfordringer når det gjelder tilbud til mennesker med utviklingshemning. Det var meningen at konferansen skulle ha gått av stabelen 24. april. Nå er den utsatt til høsten. SFA kommer selvsagt tilbake med bred dekning av dette meget viktige arrangementet.

Politiattest

Stortinget har vedtatt endringer i blant annet helsepersonelloven og sosialtjenesteloven. Fra 1. april 2007 har alle som jobber med barn og mennesker med utviklingshemning plikt til å legge fram politiattest. NFU Rogaland fylkeslag har lagt ut de nye reglene som kommer på sin nettside.

Egenbetaling

Helse- og omsorgsdepartementet har kommet med en presisering av regelverket for egenandelsbetaling for sosiale tjenester. Dette gjelder særlig for trygghetsalarm og ombringing av mat. Les mer på NFU Rogalands nettsider.

Leserinnlegg

Kva er brukermidverknad?

Brukermedverknad er pålagt og det er lagt klare politiske føringar for arbeidet med å styrkja brukarar sin innflytelse angående beslutningsprosessar. Nedanfor har eg klypt og limt inn frå www.forebygging.no – Ordbok: ”Brukermedvirkning”:

”Med brukermidvirkning menes at de som berøres av en beslutning eller brukere av tjenester får innflytelse på beslutningsprosesser og utforming av tjenestetilbudet (St.meld. nr. 34:29).

Brukermedvirkningsideologien vektlegger individuelle egenskaper og menneskets egenverd og muligheten til å styre sitt eget liv.

Brukermedvirkning er en relasjon, et forhold mellom to eller flere parter. Brukere kan ikke drive medvirkning alene, det må skje i samhandling med en annen part. Samtidig er det rimelig å kreve at denne samhandlingen skal ha en virkning, at den får konsekvenser. (Andreassen m.fl., 1994)”.

Dette er ordrett. St.meld. nr. 34 er over 10 år gammel, så dette er ikkje nytt.

FOR BØMLO LOKALLAG AV NFU
ELSE INGVALDSEN (LEIAR)

Linjetilbud:
Backpack surprise - Allsidig -
Peacebuilding - Musikk og drama -
Billedkunst og foto - Ridning
Tilrettelagt for ulike grupper
funksjonshemmede

TA KONTAKT!!!

FOLKEHØGSKOLE
SOLTUN

9440 Evensker - tlf 77 08 99 30
www.soltun.fhs.no

Velkommen til verden – NAKU!

- NAKU skal utvikle det faglige grunnlaget og formidle kunnskap til, fra og mellom kommunene, som kan bidra til å sikre gode tjenester og levekår for utviklingshemmede. Vi holder nå på med å bygge opp en kunnskapsbank innenfor områdene arbeid og aktivitet, helse og omsorg, oppvekst og utdanning, kultur og fritid, hjem og miljø i tillegg til familie og venner.

Daglig leder Karl Elling Ellingsen hadde all grunn til å være stolt da han ønsket ca. 200 fagfolk fra hele landet velkommen til åpningen av NAKU – Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemning ved Høgskolen i Sør-Trøndelag nylig. De fire medarbeiderne ble møtt med mange ønsker og store forventninger om hva slags betydning det nye kompetansemiljøet skal ha. Ellingsen & co ble ikke minst begavet og beblomstret etter alle kunstens regler, og fikk ikke minst ros for første utgave av sitt magasin "Utvikling", og for ikke å glemme den gode hjemmesiden som også ble presentert (www.naku.no)!

Assisterende direktør Bjørn Guldvog i Sosial- og helsedirektoratet påpekte

Ingen tvil om hvem Helene Holand representerer.

Karl Elling Ellingsen er daglig leder for NAKU.

i sin tale at kompetansemiljøet skal være en tverrfaglig brobygger mellom forskning, utdanning, helse- og sosialtjenestene og andre tjenester i kommunene og helseforetakene som arbeider med mennesker med utviklingshemning. - Det skal være et nært forhold til praksisfeltet og legges til rette for brukerinntilflytelse gjennom samarbeid med utviklingshemmedes organisasjoner, sa Guldvog. Som også kom inn på betydningen av at individuell plan må tas mer i bruk og at tjenestene tilpasses behovene til mennesker med utviklingshemning. - Dette blir også en viktig utfordring for kompetansemiljøet, presiserte Bjørn Guldvog

NFUs forbundsleder, Helene Holand, er medlem av faggruppa for kompetansemiljøet, og en selvsagt festtaler ved denne viktige begivenheten. Holand oppfordret NAKUs medarbeidere til blant annet å fokusere på selvbestemmelsen til mennesker med utviklingshemning, ha respekt for foreldres kunnskap, satse på formidling av

eksempler på god praksis i fagfeltet og ikke minst stimulere til videreutdanningstilbud på fagområdet. - Vi håper NAKU blir et sted der kunnskap blir lett tilgjengelig og der vi kan få gode svar på hvem som vet hva, presiserte Helene Holand.

Helseoppfølging

NAKU har fått i oppdrag av Sosial- og helsedirektoratet å foreta en undersøkelse om helsetjenestetilbudet til mennesker med utviklingshemning. Hensikten er å avdekke hva som må til for å gjøre tilbudene bedre. I alt 100 personer skal intervjues. Prosjekt-et skal gå fram til 1. juli 2007.

INTER-SUN A.S.

Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski

nicole
DAMEKLÆR

Tlf. 64 85 53 00
Fax. 64 87 56 06

SOLBERG
SPINDERIs UTSALG

Kom til oss!

Ring
32 27 01 52
Fabrikkutsalget

Gol Taxi

Taxi, Maxitaxi og Rullestol
320 74 213

En bank
du kan
snakke med

tlf: 03220 www.oest.no firmapost@oest.no

- den personlige banken

Sanden
Hotell Mat & Vinhus

Stedet med fokus på god mat og god service

* Ring oss for pizza aften, taco aften,
overnatting og om

underholdning med kjente artister

Tlf: 32 25 05 50 Hokksund

SKOGSTAD

Sentralbord 57 87 67 70

www.skogstadsport.com

E-mail: firmapost@skogstadsport.no
6793 INNVIK

TØMRERMESTER ING
ARILD THOMASSEN

* Rehabilitering * Nybygg * Forskaling
* Byggmelding * Byggtegninger

Tlf: 32 88 44 58 Mob: 926 20 586

Baklia 4, 3030 Drammen

Nedre Eiker
Kommune

v/ ordføreren

www.nedre-eiker.kommune.no
Tlf. 32 23 25 00 - Fax. 32 23 25 99

Trygghet-Service-Livskvalitet

Malerfirma Sverre Strand

Maling og tapetsering

Tlf: 33 12 00 49 - 412 45 708

DATA
CONSULT
Nesbyen a/s

En nyttig samarbeidspartner

Næringstunet Nesbyen

Sjøheimvegen 26

3540 Nesbyen

Tlf. 32 07 27 10

Web: www.dcnesbyen.no

E-post: firmapost@dcnesbyen.no

FURENE
A/S

Furene
6100 Volda
Tlf. 70 07 48 50

Besøk oss: www.voldaindustri.no

BRENNO BLIKK

v/ Audun Brenno, Gol

Tak, blikk og ventilasjon

906 41 247

eiendomsmegler1.no

EiendomsMegler 1

Ringerike

www.eiendomsmegler1.no

Kjøp og salg av bolig handler om tillit

Tlf. 32 10 98 00

Vi støtter lokalsamfunnet!

Maskineier
Geir Haugen
 3534 SØKNA
 Alt innen:
 Graving - Planering
 Vei - Vann - Kloakk
 Tlf: 917 89 310

Tom`s
 Rørleggerservice
 Ring når du vil:
Få problemet løst raskt
Vi har god service og oppfølging
Bli fornøyd
905 46 873

FAGFORBUNDET
 Telemark

Forbundet med det store hjertet

Telefon: 35 59 94 50 - Fax. 35 59 94 69
 Leirvollen 21 a, 3736 Skien
 www.fagforbundet.no
 Støtter NFU Telemark

Rolls-Royce
Marine AS
 6270 Brattvåg.
 Haram Kommune
 Vi støtter dere lokalt

Fred Olsen & CO
 Støtter NFU

Leiv Vidar
 Stort utvalg i
 tidsskrifter,
 aviser og bøker

NARVESEN
 Har du lyst har du lov

Narvesen CC Gjøvik • Narvesen Jernbanen
 Telefon 61 17 93 96 • Telefon 61 17 26 22

coop
obs!
 HYPERMARKED
Ålesund

SVEIN R. ANDERSEN
 MURMESTER - ENTREPRENØRFORRETNING

www.sra.no

Telefon: 32 23 19 50
 Kontoradresse: Steinbergvn. 7,
 3050 Mjøndalen

ORTO
 Lymfeødem, Støtterputer
 og Parykker AS

Gjøstiv. 17, 2614 Lillehammer
 Tlf. 61 25 45 50 - Fax. 61 25 04 30

Aust-Agder fylkeskommune
 støtter arbeidet til Norsk Forbund for utviklingshemmede

Aust-Agder Fylkeskommune
 Serviceboks 606, 4809 Arendal
 Tlf: 37 01 73 00
 postmottak@aa-f.kommune.no
 www.aa-f.kommune.no

ACR
 elektro as

Autorisert installatør
Telefon 67 15 91 50
 Bjerkelundsveien 5, 1358 Jar

Jan's
ELEKTRO
 AUTORISERT ELLINSTALLATØR

Stillerudveien 14, 3039 Drammen
Mobil: 920 42 138
 Ingen jobb er for liten. Ta kontakt for en hyggelig prat

www.janselektro.no

VALIDUS

NORGES STØRSTE HANDELSHUS FOR YTRE OG INDRE SKJØNNHET OG VELVÆRE

SCANIA

Norsk Scania AS
 Avd. Kløfta
 2040 Kløfta
 Tlf. 63 94 80 50

Løxaveien 5, 1351 Rud Tlf: 67 52 19 50

EKSOS MENS DU VENTER!

Papp & Membraner AS

Stålfjæra 9, 0975 Oslo

Tlf/ Fax: 22 25 77 20/21 Mob: 932 25 865

TEF Takentreprenørens Forening

Fest i telt *Strandefjorden Event*

2920 Leira

Partytelt i alle størrelser

Tlf: 95 25 38 99

Sogn og Fjordane Fylkeskommune

Satser på å inkludere alle i samfunnet

Les om oss på: www.sfj.no

OPPLEVELSER - NATUR - STILLHET

Hytter og hyttetomter i Telemark

Tlf. 900 81 310 / 3504 5777

www.havrefjell.no

Pål

BYGGMESTER

GJONE

Mob. 930 88 298

• *Nybygg* • *Restaurering*

Tlf. 33 11 15 24

3282 KVELDE

Høyjordv. 594, 3158 Andebu

Tlf: 33 44 12 10 Mob: 41 50 66 62

Reperasjoner* Nyanlegg* Hytter* Bad/Våtrom* Pumper

* Støtter lokal kultur og idrett *

medicus
SYKEPLEIESENTER AS

Telemarks største senter for sykepleieartikler

Vi tilbyr:

- Faglig veiledning av sykepleier
- Eget prøve / samtalerom
- Hjemmebesøk av sykepleier
- Avtale med rikstrygdeverket (blå resept)
- Hjemkjøring av varer på blå resept

Holbergsgt. 11, 3722 Skien

Tlf. 35 50 28 80 - Fax. 35 50 28 81

e-post: medicus.skien@bandasjist.no

RSM! Hasner

Statsautoriserte revisorer - Medlem av RSM International

Vollsveien 13 C, 1366 Lysaker

Telefon 67 52 88 00, Telefaks 67 59 04 30, www.hasner.no

EB
ELEKTRO

Your high voltage supplier

EB Elektro AS, Elektroveien 8

Postboks 53, 3301 Hokksund

Tlf. 32 25 01 20

**TAKSERING
TILSTANDSVURDERING
PROSJEKTLEDELSE
BYGGELEDELSE**

A.L.Høyer a.s
v/Reidar Hagen
Rådg. ing. MRIF
Takstmann RIF/MNTF
Lysgt. 12 - 1482 Nittedal
Tlf. 23 27 80 04 / 67 07 18 62
Mob. 924 82 844

MEMLEM AV NORGES TAKSERINGSFORBUND

**Løvberg
Bygg A/S**

PB. 65
2024 Gjerdrum

**Tlf. 63 94 38 40
Fax. 63 94 38 41**

Ring din lokale elektriker!

Alt innen elektriske anlegg
YIT Building Systems AS
Avd. Asker og Bærum

Tlf. 67 55 35 00
E-post: sandvika@yit.no

Sør-Gudbrandsdal

www.coop-sg.no

RINGEBU - FÅVANG - TRETTEEN - ØYER
61281880 - 61282102 - 61276281 - 61276060

Eiker vekst AS

Ryghgata 6, 3050 Mjøndalen
Tlf. 32 23 68 80
www.eikerasvo.no

Handle med hodet
og hjertet!

Eiker Rørsenter AS

Din Rørlegger støtter NFU

**Ring oss:
32 27 04 70**

VESTFOLD
FYLKESKOMMUNE

Horten tekniske fagskole
www.horten-tf.no
To års studier på heltid eller
ta studiene på deltid

• **Elkraft • Elektronikk**
Tlf 33079044

BUTIKKEN
Vidaråsen Landsby

Dagligvare, helsekost og gaver

Mandag: 9-12 og 13-15.30
Tirsdag: 13-15.30
Onsdag: 14-17 og 13-15.30
Fredag: 9-12 og 13-15.30
Stengt torsdag og lørdag

3158 Åndebu. Tlf. 33 44 41 41 Fax 33 44 41 01
www.vidaraasen.no

ROAR & TROND
BYGG A/s

Nybygg - Tilbygg - Rehabilitering
Roar & Trond Velstadbråten

Roar: Strandveien 17
3330 Skotselv
Tlf. 32 75 61 61
Mob. 90 83 09 66

Trond: Kringstadmoen 10
3350 Prestfoss
Tlf. 32 71 07 48
Mob. 41 51 22 04

 <i>Akershus</i>	 <i>Hedmark</i>	 <i>Buskerud</i>	 <i>Sør-Trøndelag</i>
Kjell Rud Maskin 2022 Gjerdrum Tlf: 97 17 55 82	IVAR BAARDSETH Mobilkran-Liftutleie Furuheim,2390 Moelv Tlf: 62 36 68 05 Mob: 951 36 665	Tømrermester Ole Bjørn Simensen Dagali, 3580 Geilo Tlf. 915 97 535	BeWi Produkter AS Hamarvik- 7263 Hamarvik Tlf:72 44 88 88 Fax: 72 44 88 99
Laila's Fotterapi Storgt. 4, 2050 Jessheim Tlf. 63 98 21 40	Brødr. Skolbekken Malerforretning A/S 2120 Sagstua - Tlf. 952 77 949	Lund & Reistad AS 3350 Prestfoss Tlf. 32 71 03 91	Rissa Sykepleierservice Rådhusv. 21, 7102 Rissa Tlf. 73 85 38 00
Alu-Mek 2055 Nordkisa Tlf./Fax. 63 97 54 60	 <i>Møre og Romsdal</i>	Strømsø Fysikalske Institutt DA Torgeir Vraas pl. 6, 3044 Drammen Tlf: 32 89 65 50	Midtre Gauldal ASVO AS 7290 Støren Tlf. 72 40 32 09 - Fax. 72 40 32 10
Hoff Tak, Ventilasjon og Blikkenslagerverksted Mob: 92 46 56 56	AMFI SUNNDAL 6600 Sunndalsøra * Bruk oss * Støtt NFU *	Tom's Elektrotavler Sætre Tlf: 32 79 60 07	Det Norske Veritas 7047 Trondheim Tlf: 73 90 35 00 Fax: 73 9035 44
Holmgren A/S 2162 Brårud Tlf: 63 90 91 04	 <i>Oppland</i>	Bråtabakken Bensin & Service A.S 3300 Hokksund Tlf. 32 75 12 97 Støtter NFU lokalt	Melhus Banken Tlf: 72 87 80 00 www.melhusbanken.no
Nannestad Arbeids og Aktivitetsenter Tlf: 63 93 08 95 Bahusvegen 2030 Nannestad	G-sport Dokka Bergfossenteret Tlf: 61 11 10 22	Solberg Mekaniske Verksted i Mjøndalen *Støtter NFU*	 <i>Troms</i>
 <i>Nord-Trøndelag</i>	Gjøvik Boligbyggelag AS Tlf: 61 18 13 00	Ingunns Regnskapservice 3300 Hokksund Tlf: 32 75 41 70 *Støtter NFU*	Odd Berg Gruppen Pb. 233, 9253 Tromsø Tlf: 77 62 15 50
Midt-Norge Regnskap AS Kjøpmannsg. 22, 7500 Stjørdal Tlf. 74 80 50 82	Lillehammer Motorcentral AS Industritgt. 58, 2619 Lillehammer Tlf. 61 27 16 60	Felleskjøpet Agri Kongsberg * Støtter NFU * Bruk oss *	 <i>Vestfold</i>
Midtre Namdal Vekst Akslavn.5, 7820 Spillum Tlf: 74 21 66 10	Valdres EI-prosjektering Gamlevn. 3, 2900 Fagernes Tlf: 61 34 76 62	Malerfirma Bergestuen Mob: 99 39 67 00 Sylling * Støtt NFU * Bruk oss *	Vestfold Plastindustri A/S Haugan,3158 Andebu Tlf: 33 43 03 50 Fax:33 43 03 54
Steinkjer-Avisa AS Skippergata 11C, 7713 Steinkjer Tlf: 74 10 01 30	S & B Stenersen 2636 Øyer Tlf: 976 56 897	Engen Rør Tlf: 91 39 97 42 Tofte * Støtter NFU *	 <i>Oslo</i>
Pizza Driver Vangsv.132, 2318 Hamar Tlf: 62 53 26 66	Jevnaker Omsorgs- og Rehabiliteringssenter Ole B. Bergsvei 1, 3520 Jevnaker Tlf. 61 31 59 00	Oddvar Thoen AS Elektroentreprenør Osloveien, Hønefoss *Bruk oss*Støtt NFU*	Job Consult A.S Autorisert Regnskapsførerselskap Pb. 9264 Grøndland,Grøndland 4, 0134 Oslo Tlf: 23 16 33 40 - post@jobconsult.no

 <p><i>Akershus</i></p>	<p>T.R. ELEKTRO AS</p> <p>Innehaver: Torry Ringkilen Autorisert el. installatør Tlf. 64 87 16 45 - Fax 64 87 16 47 Mob. 908 48 815 Adr.: Søndre Ski Gård, 1400 Ski</p>	<p>Are Bråten</p> <p>Brønn og Energiboring 3359 Eggedal - Mobil 48 00 87 71</p>	<p>Tronrud Engineering Røyse, Hole kommune 32 16 18 20 * Støtter NFU lokalt *</p>
<p>Terjan AS</p> <p>Pb. 42, 1483 Skytta Tlf: 67 07 88 92 Fax: 67 07 95 71</p>	<p>NILSEN BERGINGSTJENESTER</p> <p>Leiraveien 5-pb.66, 2001 Lillestrøm Tlf: 63 89 22 00. www.bergingstjenester.no</p>	<p>EVG</p> <p>Ever Graveservice Maskinentreprenør, Anleggsgartner Mobi 900 10 553 • Ring i dag • Bruk oss • Støtt NFU •</p>	<p>OPTIKERN</p> <p>ÅMOT BRILLER OG KONTAKTLINSER Åmotsenteret, 3340 Åmot Tlf. 32 78 50 52</p>
<p>Hafslund Fjernvarme AS</p> <p>2060 Gardermoen Tlf: 63 97 84 44</p>	<p>COOP obs!</p> <p>OBS Stormarked Triaden Tlf: 67 98 03 00 Fax: 67 97 48 28</p>	<p>Fjellpartner AS</p> <p>v/Gunnar Kristen 3626 Rollag • Mob: 977 90 794 • Graving • Boring • Sprenging • Transport www.fjellpartner.no</p>	<p><i>Finnmark</i></p>
<p>Ing. H. Asmyhr AS</p> <p>Hvamsvingen 10 2013 SKJETTEN Tlf. 64 83 45 50 Fax. 64 83 45 55</p>	<p>FAGFOLK VELGER WÜRTH</p> <p>Alt innen skruer, verktøy og kjemi Würth Norge AS Mortev. 12, 1481 Hagan Tlf. 67 06 25 00-Fax. 67 06 27 17</p>	<p>Th. Liens Turistbusser</p> <p>• Du husker oss ! • Besøk oss på: www.thlien.no Vi støtter NFU</p>	<p>Alta Kraftlag a/l</p> <p>Markvn.46, 9509 Alta Tlf: 78 45 09 00</p>
<p>Øvre Romerike Industriservice A/S</p> <p>Montering og pakking 2072 Dal-E-post: ori@ori.no Tlf. 63 95 94 60 Fax. 63 95 94 69</p>	<p>TEGO ELEKTRO VARME</p> <p>Tego System A.S Tlf. 66 80 48 57</p>	<p>PEWI AS</p> <p>Ildsted og skorsteinsarbeider www.pewi.no • Kom i dag •</p>	<p> <i>Hedmark</i></p>
<p>Wøiens Regnskapskontor AS</p> <p>P.b 47, 1371 Asker Tlf: 66 76 50 50</p>	<p>Sæther Elektriske A/S</p> <p>Nittedalsgt. 31, 2000 Lillestrøm Tlf: 63 80 40 60 Fax. 63 81 04 50</p>	<p>Krøderen Elektro</p> <p>*Vi hjelper deg* *Velkommen til: www.eke.no</p>	<p><i>Alt innen graving, planering og massetransport ADKI</i></p> <p>Knut Nergård 2450 Rena Tlf: 62 44 46 66 Mob: 41 43 36 67</p>
<p>DnB NOR</p> <p>Vektortorget, 2000 Lillestrøm Tlf: 03000</p>	<p>Gunnar Karlsen AS</p> <p>Pb. 75, 1483 Skytta Tlf. 67 06 94 60 Fax. 67 06 94 90</p>	<p>ELFAG Lys og Kraft</p> <p>Installasjon a.s Strandgt.3, 3513,Hønefoss Tlf: 32 10 99 70 ELFAG - NÅR DU TRENGER ELEKTRIKER</p>	<p>Brødr. Stenskjær A/S</p> <p>2120 Sagstua Tlf. 91 74 22 45 90 61 54 29/90 61 54 30/90 87 82 01</p>
<p>STRØMMEN STORSENTER</p> <p>-Østlandets største kjøpesenter med over 100 butikker 2010 Strømmen - Tlf. 63 80 58 00</p>	<p> <i>Buskerud</i></p>	<p>STØRST UTVALG I GARDINER-TEPPER-TAPETER</p> <p>Vår betjening står til disposisjon og hjelper deg med interiørspørsmål.</p> <p>PAHL'S 32 12 02 10 Søndre Torv 1, 3510 Hønefoss Mobil 917 95 544</p>	<p>Maskiner for ethvert oppdrag</p> <p> SENDERUD AS Arnsteins veg 2, 2407 Elverum Tlf. 62 41 14 33 Faks. 62 41 56 30</p>
<p>REGISTRERT REVISOR STEIN BONSTED</p> <p>Solheimsv. 62 A, 1473 Lørenskog Tlf: 67 90 32 66 Fax: 67 90 38 71</p>	<p>LEGEVAKTA</p> <p>Åpningstider og telefonnummer se: www.legevaktadrammen.no</p>	<p>Røyken og Hurum Turbusser Amistar BUSS</p> <p>3474 Åros - Tlf: 31 28 99 12 Vi skreddersyr din reise www.turbusskontoret.com</p>	<p>INTERSPORT</p> <p><i>nye</i> SPORTEN</p> <p>Kongssenteret 2212 Kongsvinger Tlf: 62 81 59 18 Fax: 62 81 92 70</p>
<p>Skedsmo Pukkverk AS</p> <p>Nygaten 41, 2010 Strømmen Tlf: 63 87 60 68 Fax:63 87 60 87 *Alle typer pukkverks produkter*</p>	<p>Vinn Industri Drammen AS</p> <p>støtter NFU-lokalt www.vinn-drammen.no Tlf: 32 21 08 60</p>	<p>Steinmontøren AS</p> <p>• Alt innen stein • Mob: 908 45 537 - Vestfossen Kontakt oss og les om oss på: www.steinmontoren.no</p>	<p>Nord-Odal Gjensidige Brannkasse 2120 Sagstua</p> <p>Tlf: 62 97 88 50 Fax: 62 97 88 51 Bruk ditt lokale forsikringselskap</p>
<p>COOP prix</p> <p>Slattum Terrasse 2, 1480 Slattum Tlf. 67 07 73 10 Åpent: Man-fre: 8-22 Lør: 9-20</p>	<p>VINN as</p> <p>Hallingdal Støtter NFU lokalt</p>	<p>Best</p> <p>Best Bensinstasjon Innehaver: Leif Venebo Verksveien 70, 3330 Skotselv Tlf. 32 75 62 03 Fax: 32 00 00 00 Mobil: 916 22 222 E-post:xxx@xxx.no</p>	<p>ELVERUM KOMMUNE</p> <p>2418 Elverum Tlf. 62 43 30 00 Fax 62 43 31 00 www.elverum.kommune.no</p>
<p>BYGGMAKKER Ski Bygg A/S</p> <p>Kjeppestadvn. 44, 1400 Ski Tlf. 64 85 46 00 Fax 64 85 47 50</p>	<p>Grøtåsen og Andersen ANLEGGSGARTNERE</p> <p>*Ta kontakt i dag* Autorisert NAML</p>	<p>Fiskum Bygg A/S</p> <p>• Stedet hvor du får god service og rimelige byggevarer. 3322 Darbu Tlf. 32 75 04 00</p>	<p>K.A.Rasmussen Norway</p> <p>Strandveien 165 2326 Hamar Tlf. 62 51 27 10</p>

 <p><i>Hordaland</i></p>	 <p><i>Nord-Trøndelag</i></p>	 <p><i>Oppland</i></p>	 <p><i>Telemark</i></p>
<p>ALGAARD A/S Ekrevegen 27, 5261 Indre Arna Tlf. 55 39 31 00</p>	<p>maxit Leca maxit Group Industriveien 13, 7500 Stjørdal Tlf: 74 83 30 40</p>	<p>Nordbohus Gjøvik Nordbohus Marcus Thranesgt. 4C Pb. 376, 2803 Gjøvik Tlf. 61 13 92 50 Fax. 61 13 92 60</p>	<p>Kjørbekk GUMMISERVICE A/S Kjørbekkdalen 7B, 3735 Skien - Tlf. 35 59 61 33</p>
<p>Haugesund Sparebank Avd. Bømlo 5443 Bømlo Tlf. 53 42 60 70 - Fax. 53 42 60 71</p>	<p>COOP Meråker 7530 Meråker Tlf. 74 81 34 60 Fax. 74 81 34 68</p>	<p>Nammo NORDIC AMMUNITION COMPANY</p>	<p>Magne Dale AS Fugleleiken 5A, 3742 Skien Tlf: 35 53 69 96 - Fax: 35 53 87 66 Mob: 928 57 646 E-post: madaleas@online.no</p>
<p>HØYER ODDA AS INGENIØR OG ENTREPRENØRFORRETNING Eitheim Industriområde Tlf. 53 64 80 80</p>	<p>Oslo</p>	<p>Lillehammer Storgt. 51 2600 Lillehammer Tlf: 61 05 05 00</p>	<p>Block Watne Åpningstider: Man.-fre: 8.30-16.00 Heddalsvn. 26, 3674 Notodden Tlf. 35 01 63 30</p>
<p>Møre og Romsdal</p>	<p>CityMaid Flyttevask og faste oppdrag Tlf. 40 00 63 30 Fax. 22 72 99 89 Få tilbud på www.citymaid.no</p>	<p>TINE Tine Meieriet Øst Tretten 2635 Tretten - Tlf. 61 27 49 00</p>	<p>BANDAK AS Tlf. 35 94 66 00</p>
<p>Wonderland AS Øran vest, 6300 Åndalsnes Tlf. 71 22 78 00 Fax. 71 22 78 01 Produksjon av senger/madrasser</p>	<p>Rogaland</p>	<p>Tunet Jern og Farge AS Maxbo 2730 Lunner - Tlf. 61 32 16 47</p>	<p>Spar Tuven Tuvensenteret, 3676 Notodden Tlf. 35 02 90 70 Fax. 35 02 90 77 Byen's eneste med egenproduserte kjøttvarer. Post i butikk.</p>
<p>Ekornes Møbler Bankv. 14, 6200 Stranda Tlf. 70 25 52 00</p>	<p>Aker Kværner Egersund AS i offshoreindustriens elitedivisjon 4370 Egersund - Tlf. 51 46 90 00</p>	<p>NORGESFØR Hadeland Kornsilø og Mølle BA 2770 Jaren Tlf: 61 33 68 20 - Fax: 61 33 68 30</p>	<p>Vestfold</p>
<p>SMITH BYGGERI Tlf: 70 15 26 00</p>	<p>Sogn og Fjordane</p>	<p>Lillehammer taxisentral Tlf. 61 22 20 20</p>	<p>HAFAS ELEKTRO AS 3256 LARVIK Tlf. 33 13 38 88</p>
<p>Statnett SF Stasjonsdrift Nord Sunnalsøra. Tlf. 71 69 72 00</p>	<p>Sogn og Fjordane Energi www.sfe.no • Støtter NFU •</p>	<p>VOLMAX Industriv. 11, 3610 Kongsberg Tlf. 32 77 24 00 Fax. 32 77 24 01 www.volmax.no</p>	<p>SØLV I 120 ÅR A/S Th. Marthinsen Sølvarefabrikk Tlf. 33 34 48 00 • støtter NFU</p>
<p>Hedalm Anebyhus Førde Ålesund Molde Fellestelefonnr: 62 58 00 00 www.hedalm-anebyhus.no</p>	<p>Berge & Co AS Stryn • www.berge.no • støtter lokal kultur og idrett • Besøk oss i dag</p>		<p>SNEKKER Engebretsen Tlf. 907 85 110</p>
<p>Nordland</p>	<p>Sør Trøndelag</p>	<p>Quality</p>	<p>Gråspurvvn. 16, 3482 Tofte * SNEKRING * FORSKALING * STØPING Eneboliger - Hytter - Industri</p>
<p>Vefsn Kommune 8654 Mosjøen Tlf: 75 10 10 00 Fax: 75 10 10 01</p>	<p>Oppdal kommune Opplæring og bolig Tlf: 72 40 10 00</p>	<p>Quality Airport Hotel Gardermoen 2050 Jessheim Tlf. 63 92 61 00 www.choicehotels.no/hotels/no014</p>	<p>Tlf./Fax: 32 79 05 13 E-mail: engebr@start.no www.snekkerengebretsen.no</p>

TRYGGHET, TRIVSEL OG GLEDE

www.solgarden.no

Solgården 2007

Unn deg og dine ferie i solfylte Spania!

Svøm, dans og kos deg – opplev solen og varmen på Solgården og slipp gleden og latteren løs!

Vi tilbyr hyggelig samvær, turer og tilpassede aktiviteter i trygge og trivelige omgivelser.

I sommerhalvåret arrangerer vi egne turer for personer med utviklingshemming, men alle er velkommen til oss uansett årstid.

Vi har norsk lege, sykepleiere og fysioterapeuter. Solgården er tilrettelagt for funksjonshemmede. Vi har egne biler for transport av rullestoler.

Kontakt oss gjerne for ytterligere informasjon om turene i 2007

SOLGÅRDEN

Solgården ferie- og helsecenter
Fridtjof Nansens plass 9, 0160 Oslo
Telefon: 22 42 78 60
E-post: kontor@solgarden.no

SOLGÅRDEN BA – FERIE- OG HELSESENTER PÅ COSTA BLANCA

sandvik.fhs.no

Tilrettelagt opplæring og botrening

Ole Ivar Oyangen på båttur i Rodehavet sammen med resten av skolen.

Steffen Karlsen som James Bond på kjendisparty flankert av Siw og Christina.

Bo & Fritid er et linjetilbud for deg som har behov for tilrettelagt opplæring. Du får botrening, sosial trening og innblikk i aktuelle temarer som tilhørighet, vennskap, økonomi, kosthold og helse.

Linjen vektlegger utvikling gjennom aktivitet inne og ute. Vi disponerer egen leilighet med stue og kjøkken. I tillegg til et flott turterreng har skolen, gymsal, styrkerom, forminssal, musikkrom og Cafe. Ta kontakt i dag for nærmere informasjon!

Sandvik
folkehøgskole

Send SMS til 1938 med kodeord <sandvik> og <ditt navn og adresse>, så sender vi skolebrosjyre. Adr.: Sandvik, 8664 Mosjøen, tlf. **75 11 5000**

Stor DANSEGALLA

på Quality Hotel & Resort Fagernes

Hold av weekenden 26.-28. okt.

Fredag 26.10

Lørdag 27.10

Lasse Stefanz
Dans på flere gulv
 Cc fredag kr 250,- · Lørdag kr 200,-
 Coverpakke fredag og lørdag kr 400,-
 Dørene åpner kl 21.30 begge kvelder

Dansébåndet
 Pris pr. pers. i dob. rom inkl. 1/2 pensjon
 samt dans begge kvelder:
 kr 2.990,- i enk. rom, kr 2.390,- i dob. rom
Velkommen!

Puss danseskoene; nå kan du swinge deg på
QUALITY HOTEL & RESORT FAGERNES
 Tlf. 61 35 80 00 • Fax 61 35 80 01 • qr.fagernes@choice.no

www.choicehotels.no

Mikrodaisy

DATA PROGRAMVARE HJELPEMIDLER

Velkommen til vår nettbutikk:
www.mikroshop.no

Nexans

Nexans Norway AS
 - din varmekabel leverandør
www.nexans.no

NORSERVICE BIL

VERKSTED - BILOMBYGGING - BUTIKK

Vi skreddersyr bilen etter dine ønsker og behov.

Norservice Bil har lang erfaring med ombygging og tilpassing av biler til bevegelseshemmede. Våre erfarne og dyktige fagfolk finner om nødvendig opp hjulet på nytt slik at det skal rulle din vei mot en mer selvstendig hverdag.

I tillegg til verkstedet vårt i Trondheim har vi sertifiserte og godkjente verksted ellers i Norge som vi samarbeider med.

Kontakt oss gjerne på telefon 73 88 08 08 eller send oss en e-post på bil@norservice.no.

BOSCH Service

Vi leverer bevegelsesfrihet!

Tlf. 73 88 08 08
www.norservice.no/bil - bil@norservice.no

Lett å legge - lett i vekt...

TAKIORV
 PATENTERT

Et norsk kvalitetsprodukt fra
NITTEBAL
TORVINDUSTRI A.S
www.nittedal-torvindustri.no
 Tlf.: 62 95 58 20 - Fax: 62 95 58 21

Arendal Kommune

Tlf: 37 01 30 00
www.arendal.kommune.no

Cognita har de nyeste og mest oppdaterte hjelpemidlene innen tidsforståelse og struktur, hukommelse, kommunikasjon, orientering, varsling og IKT.

MobiTastatur 4 - enkel bruk av mobiltelefon

Timex Data Link USB - påminning om aktiviteter

Cognita AT Klokke - strukturert dagsplan med klokke og påminning

MANDAG

Sjølyst Plass 4
 0278 Oslo

Telefon 2212 1450
 Faks 2212 1459

www.cognita.no
 info@cognita.no

Profilmateriell

Buttons i to varianter:

Liten 3,- kr

Stor 5,- kr

Pins 20,- kr

Krus 130,- kr

Gratis klistremerker

Tallerken 130,- kr

Skulderveske 150,- kr

Nakkebånd 25,- kr

Penn 8,- kr

Bordvimpel
Uten fot 150,- kr

NFU formidler
salg av fot,
omkring 150 kr i tillegg

Klistremerker
6 merker per ark 6,- kr

Annet

Hefte: En individuell og inkludert hjemmetjeneste 110,- kr
NFUs jubileumshefte 30 år 30,- kr
Samfunn for alle temautgave 1 / 2003: Eget hjem 70,- kr
Samfunn for alle temautgave 6 /
2001 Livssituasjonen – 10 år etter reformen 70,- kr
Helt topp (video til leie) 90,- kr
Soler i keramikk – serie på tre av Herleik Kristiansen 30,- kr

Kursmaterieill

Alle kurshefter 35,- kr per hefte.

Kursmappe 20,- kr

Kursbevis 10,- kr

Fra foreldrehjem til eget hjem

Kommunevalg

Stortingsval

NFU
– en organisasjon

Aktiv i egen organisasjon

NFU's prinsippprogram

Vi og samfunnet

Tillitsvalgt i organisasjonen NFU

Ledsagerhefte

Veileder til kurslærer

Seksualitet og samliv

Kroppen min og følelsene mine

Frakt kommer i tillegg

Bestill i dag

Bestilling _____

Navn _____

Adresse _____

Poststed _____

Eller bruk nettbutikken til NFU på www.nfunorge.org

Adressaten betaler for sending i Norge

Distribueres av Posten Norge

Norsk forbund for utviklingshemmede
Svarsending 1225
0090 Oslo

 Falck Vital

På mine vilkår

Handi 2 og Handi 3

er kalendere som holder orden på avtaler og gir påminnelser i form av lyd, blinking eller vibrasjon. Handi 3 er ny versjon med flere funksjoner.

Falck 5700 Kari StyringsBoks

gjør det enklere å slå av og på en bryter. Trådløs bryter? Jelly Beamer virker uansett hvor du er i rommet.

FlexiBoard

er et tastatur som gjør det enklere og mer motiverende å bruke en datamaskin.

Falck 6900 EpiKlon

er en epilepsialarm som registrerer anfall ved bevegelse i seng eller stol.

Epilepsialarmene fra Falck Vital er markedets eneste godkjente etter det medisinske direktiv i risikoklasse 2A.

Besøk oss på www.falckvital.no og se våre produkter og kurstilbud.

Med tiden-

nytt temahefte om tidshjelpemidler og

Trykk her-

om brytere og muligheter kan hentes på nett eller fås tilsendt.

Hovedkontor
T 37 14 94 50

Lunolett

FRA ØYTEX

Praktiske klær for barn og voksne med funksjonshemming.

Tåler kulde, vind og nedbør!

ØYTEX AS, 6917 BATALDEN
Telefon 57 74 55 20
Telefaks 57 74 54 77
post@oytex.no www.oytex.no

INTEGRERT

KULTUR-FESTIVAL FOR UNGDOM

HARSTAD 25.06-30.06

**VERKSTEDER TILPASSET
UTVIKLINGSHEMMEDE:
ROCK OG BLUES, OG VISUELL KUNST.**

**FRA 14-40 ÅR.
PROFESJONELLE INSTRUKTØRER MED
LANG ERFARING.**

**VERKSTEDER PÅ DAGTID,
TILRETTELAGTE SOSIALE AKTIVITETER PÅ KVELDSTID.
STOR AVSLUTNINGSFORESTILLING.**

PÅMELDINGSFRIST 20.05.07

WWW.NUK.NO En del av Festspillene i Nord-Norge
www.festspillenn.no

Kontakt oss!

Forbundsleder

Helene Holand
22 39 60 50/91 12 24 59
helene@nfunorge.org

Nestleder

Alf Anvedsen
52 71 21 27
alf.anvedsen@bluezone.no

Steinar Sandnes

57 00 92 46
steinar.sandnes@c2i.net

Rita Lucia Endresen

72 58 35 81/95 96 38 75

Gørild Skancke

72 87 26 89
gorskan@online.no

Lillian G. Rasmussen

77 68 23 59
lillian@hifm.no

Trine Lise Systad

38 03 00 14
trinelisesystad@yahoo.no

Nasjonalt

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Besøksadresse:

Youngstorget 2a, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60

post@nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417
Postgiro: 0814.30.50085
NFUs gavefond: 8200.06.35673

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

Sporveisgaten 10, Egt. 4
0354 OSLO
22 69 54 10
lrichter@online.no

NFU Akershus Fylkeslag

Postboks 33
1914 YTRE ENEBAKK
90 83 93 80/64 92 62 53
tbh@bluezone.no

NFU Østfold Fylkeslag

v/Greta Sandli
Solheimsveien 37
1605 Fredrikstad
69 31 34 02
greta.sandli@c2i.net

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Eva Olsen Høisveen
Ringsakervegen 38
2380 BRUMUNDDAL
62 34 09 14/48 19 39 60
eo-ho@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Anne-Lise Arnkværn
Bankgt 19g
2609 LILLEHAMMER
61 25 28 10
post@nfu-oppland.org

NFU Buskerud Fylkeslag

v/Mette Karlsrud
Kreftingsgt. 8 A
3513 HØNEFOSS
61 31 98 20 / 93 41 23 31
mette.karlsrud@ansatt.opplandvgs.no

NFU Vestfold Fylkeslag

Baglergt. 3
3111 TØNSBERG
33 04 05 95/92 02 89 38
nfu.vf@frisurf.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Arild Kvitsand
Ødegardsfeltet 37
3810 GVARV
35 95 62 37 / 99 63 60 40
arikvits@hotmail.com

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Solveig Lohne Ørum
Solheimsvn. 11
4817 HIS
37 01 13 05/92 85 48 55
sl-orum@online.no

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan Harald Lilledrange
Meiseveien 4

4400 FLEKKEFJORD
38 32 38 69/90 77 26 68
janharald@rt.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Ryfylkegt. 22
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Boks 13
5838 BERGEN
56 14 31 58/99 23 00 78
nfuhordaland@online.no

NFU Sogn og Fjordane Fylkeslag

v/ Gunhild Skinlo
Boks 118
6821 SANDANE
57 86 54 66/47 60 59 84
gunhildterese@hotmail.com

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag

Postboks 9140
6023 ÅLESUND
70 15 10 30 / 92 08 31 04
nfumr@adsl.no

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Marit Mathisen
Sverdveien 21
7130 BREKSTAD
97 95 57 66 / 95 85 77 94
marit.mathisen@flink.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Marit Mathisen
Sverdveien 21
7130 BREKSTAD
97 95 57 66 / 95 85 77 94
marit.mathisen@flink.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48/91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Solveig Nylund
Tranøybotn
9304 VANGSVIK
77 85 32 72/90 10 12 25
leder@nfu-troms.org

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Aud-Inger Onshuus
Myrseth 27
9518 ALTA
78 44 03 66/41 20 67 65
inge-ons@online.no

Mange med på bli-kjent-kurs

- Vi driver en rekke ulike kurs for våre medlemmer med utviklingshemning. Et av dem handler om å bli kjent i sitt lokalmiljø. I løpet av seks ettermiddager lærer de mer om sin lokalkultur, kunst, historie og mattradisjoner. Jeg får selv mye tilbake for dette, blant annet fordi jeg dermed har opplevd flere nye og fantastiske steder på hjemstedet mitt der jeg aldri har vært før.

En svært engasjert Marit Mathisen, som er leder for NFU Ørland lokallag og er nestleder i Sør-Trøndelag fylkeslag, setter stor pris på hvor mange personer med utviklingshemning som deltar både på bli-kjent-kursene og andre tilbud som arrangeres i samarbeid med opplysningsorganisasjonen Populus. Mathisen har selv en storesøster med utviklingshemning, er støttekontakt og har tatt ledsagerkurs. I kraft av sin kompetanse og erfaringer har hun vært en god ledsager for tillitsvalgte med utviklingshemning i lokal- og fylkeslaget, både på lokale og nasjonale konferanser og andre arrangementer.

Mathisen sier i en kommentar til Samfunn for alle at hun er svært opptatt av å få flere personer med utviklingshemning engasjert i egen organisasjon. - I januar skal vi blant annet holde kurs om dette temaet. Vi arrangerer i tillegg turer for våre medlemmer med utviklingshemning. Det er mye arbeid, som gjøres på frivillig basis. - Men det er absolutt verdt det – for jeg får så mye igjen for å gjøre noe for andre, sier Marit Mathisen. Hun mener selv at denne drivkraften handler om en slags entusiasme.

Marit Mathisen er opptatt av å få utviklingshemmede med på kurs.

Aha-opplevelsen

Det var på en studieledersamling i regi av NFU hun fikk ideen til kursene for personer med utviklingshemning. Der orienterte en foredragsholder fra Populus om de mange støtte- og legatordningene man kan søke midler om til slike formål.

Lokallaget søkte sporenstreks om penger, fikk midler og arrangerte sitt første bli-kjent-i-ditt-lokalsamfunn-kurs for åtte deltakere i samarbeid med Populus i fjor sommer. - Både da og nå foregår det på den måten at Marit Mathisen finner fram stoff om de ulike stedene deltakerene skal besøke på internett, som kopieres opp og gjennomgås i forkant. Etter at de så har besøkt det aktuelle stedet, avsluttes kurskvelden med kaffe, vaffel og samtale om det de har opplevd.

- Noe av det morsomste med dette er at vi har fått med personer med utviklingshemning som ellers aldri er med på noe. De stiller nesten hver eneste gang. Ikke alle var medlem av NFU da de begynte. Tre har allerede meldt seg inn – og jeg regner med at flere gjør det samme etter hvert. Nå ser jeg fram til en ny fantastisk sommer med personer med utviklingshemning på nye steder i vårt lokalmiljø – vel og merke på betingelse av at vi får støtte til driften av Populus, sier Marit Mathisen.

Hun er også svært opptatt av at nyblitte foreldre til barn med utviklingshemning tar kontakt. - Det er viktigere enn noen gang å presentere NFU og gjøre folk oppmerksomme på at vi finnes!

Marit Mathiesen kan gi mer informasjon på telefon 95 85 77 94.